

మొదటి భాగము I
 “రైతు బిడ్డలు”

(నాటకం)

రచన-

కొడాలి గోపాలరావు

రామం పబ్లికేషన్స్

మెయిన్ రోడ్

తెనాలి.

తొలి కూర్పు - ౧౨౦౦
ముద్రణ : "రవి ప్రింటర్స్," తెనాలి.
1953 : అక్టోబరు.

• మూల్యం : ఒక రూపాయి

ఈ నాటకం ప్రదర్శించువారు, అనగా
రేడియో, స్క్రీన్‌ప్లే, స్టేజీ వగైరా
అన్నియూ నా అనుమతి పొందవలెను.
అట్లు పొందనియెడల నేనుజరిపే సివిల్,
క్రిమినల్ చర్యలకుబాధ్యులు కాగలరు.

కొడాలి గోపాలరావు

పెదరావురు P. O.

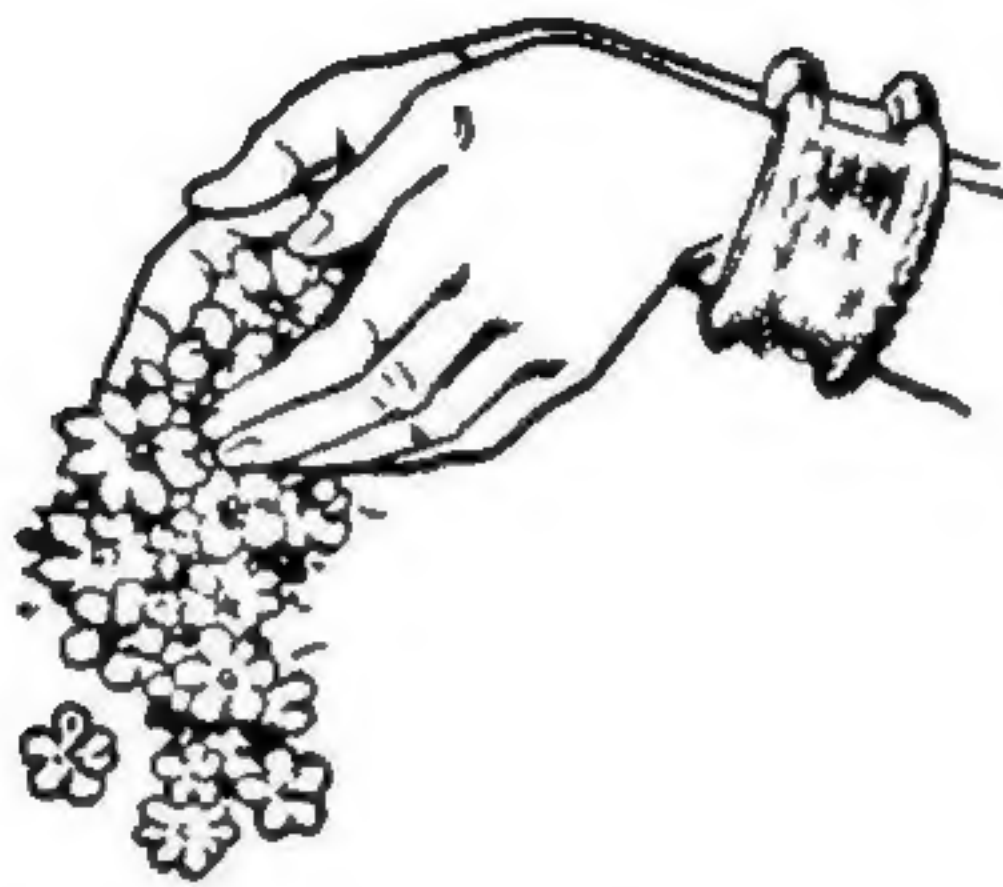
(తెనాలి తాలూకా)

III

TPLA/24B/60

200-225

నిండు హృదయంతో

ప్రియమైన

నాన్న

గారికి

సమర్పణ

కొడలి గోపాలరావు

28-8-54

పరిచయం

మిత్రుడు గోపాలరావు వ్రాసిననాటకం “రైతుబిడ్డలు” చదవటంజరిగినది. నేటి మనగ్రామాల్లో రైతాంగంలో ఏర్పడిన అసూయ, ద్వేషాలు ఎలా గ్రామజీవితాన్ని నాశనంచేస్తున్నవో చక్కగా చిత్రించారు. నాటకం చదువుతున్నంతకాలం నాటకంలో పాత్రలుపోలిన మనుష్యులు మనగ్రామాల్లో ఎవరెవరు అనే పరిశీలన గుర్తింపుకురాగలదు. ఇలాంటి చేడుకాయల్ని గుర్తించగలగటమేకాక, గ్రామాలను వీరినుండి కాపాడి అభివృద్ధికర ప్రయోజనాలకొరకు ఉద్యమాలను ప్రోత్సహించేదానికి, ఈనాటం చాల ఉపయోగపడగలదు.

ఇందులో చిత్రించిన పాత్రలస్వభావాలు - మాటలు - చేష్టలు - చర్యలు చక్కగా వున్నవి. గ్రామాల్లో ఈస్థితికిగల మూలకారణాలు వాటి నివారణకుగల మార్గాలు మొత్తంగా గ్రామాల ప్రస్తుతస్థితి తొలగించుకోవాలన్న ఆరాటం ఈ నాటకం చదివాక ప్రతియువకుడిలో గల్గుతుంది. యింతచక్కగా వ్రాయబడిన యీ నాటకాన్ని ప్రదర్శించే సోదరులు చక్కగా పాత్రలను అర్థంచేసుకుని నటించే బాధ్యతతీసుకుంటే చాలా ప్రయోజనాలు కలుగగలవు.

తె న లి }
17-10-53 }

ఇట్లు భవదీయుడు,
(సం.) రా వి ఆ మ్మ య్య

1

ప్రస్తావన

ప్రేక్షకులు, కూలి, నాటకాలతో విశాలాంధ్ర నాటకమండలాలలోనూ, నేను ఆంధ్రప్రదేశ్ లకు చిరపరిచితుడ నయ్యాను. ఈ రెండు మైలు రాళ్ళూ అదర్శ గ్రంథమండలివారు దాటించటానికి చేయూతనిచ్చారు. తరువాత నాటకం 'దరిమి' త్వరలో వెలుగులోకి రావోతున్నందుకు సంతోషం.

ఈ "రైతుబిడ్డలు" నాటకం ఆంధ్రప్రదేశ్ లుండుమ తీసుకెళ్ళాలని చాలా ఆరాటపడ్డాను. అయినా అలస్యం జరిగింది.

ఈనాటకం ప్రచురణకు రైతుల రామం పబ్లికేషన్స్ వారు వాళ్ళ సాటు ఆరాటపడ్డారు. కాని తెరవెనుక భాగవతులు కల్పించిన విమాతం. మా అందరి ఉత్సాహాన్ని ఛేదించలేకపోయింది ముఖ్యంగా ఈనాటకాన్ని వెలుగులోకి తెచ్చిన శ్రీ రి. నరసయ్య గారికి నాకృతజ్ఞతాభివందనాలు.

అడిగినంతనే ఈనాటకం చదివి తమ అభిప్రాయమిచ్చిన శ్రీ రావి అమృతయ్య గారికి, ఈ నాటకానికి ముఖచిత్రం సహృదయంతో సకాలానికి అందించిన శ్రీ గోలి శేషయ్య గారికి, ముద్రణ విషయంలో జరిగిన అపూతాన్ని పూడ్చివేసి అందంగా అచ్చువేసి సకాలానికి అందించిన శ్రీ "రవి ప్రింటర్స్" వారికి నా అభివందనాలు. ఈ నాటక ప్రయత్నమును విజయవంత మొనరించి నా అభ్యుదయానికి మార్గం ఏర్పరుస్తున్న ఆంధ్రప్రదేశ్ లకు నా అభివందనాలు.

పెదరావూరు }
24-10-53 }

ఇట్లు భవదీయుడు,
కొడలి గోపాలరావు

శ్రీ. గో. పా. రా. వు.

ఇందులో..... VI

నరసయ్య	—	మధ్యరకంరై తు
చంద్రం	}	—
రంగారావు		
సత్యం	—	నరసయ్య అల్లుడు
రాఘవయ్య	—	నరసయ్య బంధువు
కోటిగాడు	—	నరసయ్య నౌకరు
జగన్నాథరావు	—	భూస్వామి
కామయ్య	—	చెట్టుక్రిందస్లిదరు
భీముడు	—	రాడీ

స్త్రీలు

సుశీల	—	నరసయ్య కుమార్తె
శ్యామల	—	జగన్నాథరావుకుమార్తె

స్థలం — ఒకపల్లెటూరు
కాలం — వర్తమానం

రైతుబీడ్డలు

:- ఒకటవ రంగం :-

[తెర]

[అది నరసయ్యగారి యిల్లు. యింటిముందు వసారా. ఒసారాలో రెండుమంచాలూ ఒక ముక్కాల పీట. దక్షిణపు వైపు గోడ పక్కన గెడంచి. దానిమీద నాలుగు వడ్ల బస్తాలు. ఉత్తరపు వైపు గోడమూలవ్యవసాయ పరిముట్లూ, గోడలకు అక్కడక్కడా దేవతల పోటోలుంటాయి. నరసయ్య చిన్నకొడుకు రంగారావు బయట నుండి వస్తాడు. వయస్సు 23 సంవత్సరాలు, సామాన్య మైన గుడ్డలు, కాస్తలావుగా, అంత లావుకు తగిన ఎత్తుంటాడు వస్తూనే]

రంగా - అమ్మాయ్ ... సుశీ....

సుశీ - (వస్తూనే) దేనికన్నయ్యా? (వయస్సు 16 సంవత్సరాలుంటాయి. అంతా రంగారావు పోలికే, సామాన్య మైన గుడ్డలే అయిన అవి కాస్త కొత్తగా వుంటాయి)

రంగా - తిండిపెట్టేదేమన్నా వుందా?

సుశీ - (ముఖించిన్నబుచ్చుకొని) యిప్పుడు పెట్టినన్న దేమిరా? గడపలోకాలు పెట్టావో లేదో అప్పుడే తగాదా?

రంగా- నోరుమూసుకొనిపదా, నాకవతల వనుంది?

సుశీ- వీధులెంట తిరిగేపజ్జేనా?

రంగా- (ఎగతాళిగా) కాదు. చిస్తరాకులెత్తేపని.

సుశీ- (బాధగా) అందుకు పనికిరావాలిసిందే మనం, ఒకపనా? పాటా, యదాస్తమానం దిక్కుమాలిన తిరుగుడేకదా; పొలంపని ముట్టేదిలేదుగదా? పోనీ; యింటిద్వార గొడ్డూ గోడనన్నా పేపుతావాలంటే అది అసలే లేదు!

రంగా- అయిందా వుపన్యాసం!

సుశీ- నలుగురూ నిన్నుగురించి ఏమనుకుంటున్నారో నువ్వు వింటున్నావా అన్నయ్యా? నువ్వుయిలాతిరిగితే నీకు పిల్లకట్టాయిస్తారు! పెళ్ళెట్లాఅవుతుంది?

రంగా- (హేళనగా) నీకై యిదిగా! చావే! సంశోషణము.

సుశీ- (కోపముతో) నువ్వు యిలాతిరిగి ఏమైపోదామనీ?

రంగా- (పరిహాసంగా) మనిషి నై పోదామని;

సుశీ- (చికాగ్గా) మా మాట నువ్వెందుకింటావులే నాన్న నీకోసం (మధ్యలో)

రంగా- (నవ్వుతూ) చచ్చేటట్లుగాతిని, చిచ్చింతగా నిద్రపోతున్నాడుకదా?

సుశీ- అన్నయ్యా (కోపముతో) నీకు చిన్న పెద్దా లేకం దాపోతుంది మరిను.

రంగా- చాల్లే! అప్పుసోది, పద తిండి పెడుదువుగాని (వెటకా రంగా) ఈయింటినుద్దరించటానికి మీరంతా వున్నారా? చాల్లే?

సుశీ- మేము ఉద్దరిస్తామని నీతో చెప్పావా? దరికొస్తే నేను హాలువట్టి నువ్వే ఉద్దరిస్తున్నావుగా? నలుగురిలో చీ. చీ. అని పించుకుంటాను.

రంగా- ఎవ్వడు నన్ను చీ చీ. అంది. వాణ్ణి చొక్కా పగల దీస్తాను.

సుశీ- నోరుంటే సరి నాకెందుకులే? యిన్నేళ్ళు ఎచ్చినాక నీకు తెలియాలి కాని!

రంగా- నాకు తెలుస్తూనే వుంది, నువ్వు ఈయింటిని ద్వంద్వరించ తానికి పట్టాపని.

సుశీ- యింటికి నస్తూనే అదిరించి బెడిరించి నానటం. తినినోయి, పీఠులంట కొంపా గోడిలేని పాడికి మట్ల తరగడం, చీ; చీ. పాడుబ్రతుకు (వెళ్ళబోయింది)

రంగా- ఏమన్నావ్ (కొట్టబోతాడు. సుశీ ఏడుస్తూ విడిచించు కొంటుంది) బాగ్ గత్త! పద, తిండి పెడుదువుగాని.

సుశీ- (కోపంతో) సేను పెట్టనుపో (నలుగుతుంది)

రంగా- (పైకొస్తు) చంపేస్తాను.

సుశీ- నాన్నను రాసే చెపుతాను (ఏడుస్తూ)

రంగా- ఓ పెద్ద ఆర్త రక్షకుడుదొరికాడు (ఎగతాళి చేస్తూ)

వద. అన్నం పెడుదువురాని.

సుశీ- నే నెందుకు పెట్టాలి?

రంగా- తంతాను

సుశీ- ఏది! తన్నూ చూద్దాం? (నిర్భయంగా)

రంగా- తిండి పెట్టవన్నమాట?

సుశీ- ఈ హు

రంగా- నే నే పెట్టుకుతింటాను. (వెళ్ళబోతాడు)

సుశీ- (అసహ్యంగా) సిగ్గులే పోతే సరి

రంగా- ఏమన్నావ్ (కొట్టబోతాడు సుశీల అరుస్తుంది. యింతలో నరసయ్య వస్తాడు)

నర- (కోపంతో) ఏమిటాలది? ఏమిటాడున్నపోతా! ఆడ పిల్లను కొడతా? నువ్వుకడుపుకి అన్నంతినటం లేదటా?

రంగా- (ఆగిపోయి) బతికిపోయావుపో! (లోపలకు వెళ్ళాడు రివ్వన. సుశీల కన్నీళ్ళు తుడుచుకొంటూ నరసయ్య దగ్గరకొస్తుంది. నరసయ్య తలసిమురుతూ)

నర- (ప్రేమపూర్వకంగా) కొట్టాడా?

సుశీ- (లేదన్నట్లు తలవ్రాపుతుంది.)

నర- వాడసలే వట్టివశువు. వాడిజోలికెందు కెళ్ళావమ్మా? వాడివుటకతగలెయ్య. వాడిమూలంగా నావశువువతి ప్తలు నాశనమై పోతున్నాయి. (బాధగా) నాకడుపున

చెడపుట్టాడు చీ, చీ, నన్ను నవ్వులపాలు చేస్తా
న్నాడు. (మంచంమీదికూర్చుంటూ) కానీనిమంచి
నీళ్ళు తెచ్చి పెట్టమ్మా!

సుశీ- తెస్తానుండు నాన్నా (లోపలకు వెళ్ళిపోయింది)

నర- (నిట్టూర్చి) ఓరిభగవ తుడా? నేనంతపాపం చేస్తే నా
కిలాంటి సంతానాన్నియిచ్చావురా కదా!

సుశీ- (లోపలనుండి) అయ్యో? ఆ పట్టా, ఏమున్నయ్య
న్నాయి యేమిటది?

రంగ- (కోపంతో) నోరెత్తావంటుచున్నావే? పో? అంతా

సుశీ- (యేడుస్తు) నాన్నా.... నాన్నా.... అన్నాయిపట్టాలు
పగల గొడుతున్నాడు. అన్నాయినీకుండం పెడతాను.
నాపెట్టెలంటుకోకు.

నర- (ఉదేరి గా, ఒరేయ్ దున్నపోతా, ఏమిటా. నీకేమి
చ్చిందిగా పోయేకాలం? ఈకొంపకునువ్వెక్కిడదావు
రించావురా? (లేదీలోపలకు వెళ్ళిపోతాడు, వానితోకి
రంగారావేవ్వన వెళ్ళతూ ఎదురౌతాడు. నరసయ్య.
కోపం పట్టలేకండవుంటాడు. ఏంచేయటానికీతోచక
కాండింది క్రిందకుస్తాడు) చీ నీబ్రతుకు తగలెయ్య.

రంగ- (రంగారావు పోతున్నాడల్లా మఠాత్తుగా కోపంతో
చురుగుకుంటాడు)

నర- (కోపంతో) కొడతావట్రాముండా? దయ్యవుగదా

నుకుని చూడగానే భయపడతాను అనినా! (రంగా
రావు వెళ్ళిపోతాడు. సునీల ముందునీళ్ళ న్నాసుతో
వస్తూంది)

సునీ- అనినోనా అనినా అనినీళ్ళు (వస్తూంది)

సర- (తీసుకుంటూ) ఏంటీసు కెళ్ళాడు?

సునీ- నా పెట్టిపగల కొట్టి నువ్వు మొన్న మహాశివరాత్రినాడు
యిచ్చిపడది హేను సూపాయలూ ఎత్త కెళ్ళాడు

సర- చావనీయి, వాడి పుటకాశగలెయ్యా; యింకా దేదన్న
అంతే. గాను, రామ, నలుగురిలో తలెత్తకోటానికీ
రుణంలేకుండా! కొంపలమ్మట తిరిగిటం, చీల్లపేకలూ.
డిరంతా అప్పుంటా: నామాన మగ్యాకల్ని గంగలోక
లుపుతున్నాడు. నేనిస్తా లేడేరుకోవగ్యా. నీడబ్బు
(నిట్టూర్చి) ఏనాడు చేసుకున్న కర్మో యివ్వాల అను
భవిస్తూన్నాను.

సునీ- యివ్వాల అనుకుంటే లాభమేముంది నాన్నా వాణ్ణి
చిన్నప్పటినుండి తయారే చేసిందల్లా మీరే కాదా?

సర- బాగుపడి చస్తాడనుకూన్నావాని, యిలా ఎదిరిన అడ్డ
గాడిదల్లే వీసుకంటే తిరుగుతాడనుకూన్నానా?

సునీ- ఆవేళ వాణ్ణి చదివించుకుంటే మీరు విన్నా గుగాదయ్యె?
అబ్బానుకందిపోతడనుకుంటే యివ్వాల ఎందుకూ
కిరాకుండా తిరుగుతున్నాడయ్యె? మోక్షం పొందడం
చది మానయ్యింతరువాత ఏమిచగలమా?

నర- ఏమిటో... తాకర్చుకుంటుంది.

సుశీ- సరే. భోజనానికి లేవండి నాన్నా

నర- లేస్తా వే. ఆ లి కావటం లేదు. యిక వాడు చూడబోతే,
నామాట విన్నాడా? కొం డకు వెళ్ళిద్దురాన్నా

సుశీ- (అత్రుతగా) ఎంజరిగింది నాన్నా

నర- ఆ ... ఏముంది: ఆ కొండ వద్దగ్గర ఈ సంవత్సరం కలరాలు
చాలా తీవ్రంగా వున్నాయట? చాలా మంది చనిపోతు
న్నారట? (నిట్టూర్చాడు)

సుశీ- ఎవరు చెప్పారు?

నర- కొండకెళ్ళి వచ్చిన వాళ్ళే.

సుశీ- ఏ కొండ వద్దగ్గరా?

నర- పెద్ద కొండ వద్దగ్గరే?

సుశీ- మరి అన్నయ్యా వాళ్ళు

నర- (నిరుత్సాహంగా) ఏమో పిచ్చి సన్యాసి, నేను కొండ
కెళ్ళిందా అన్నాను. అది నామాట ఎందుకింటాడు
వాడ .

సుశీ- కొండకెళ్ళిన వాళ్ళని అడగ్గ పోయావా? వ్రండు, మచ
రాఘవయ్య బాబాయి వచ్చి పట్టున్నాడు. అది ఎవ్వరను
(వెళ్ళిగా వచ్చినవానికి తిరిగి వస్తుంది.) పట్టున్నాడు
నాన్నా బాబాయి.

నర- (దగ్గుతాడు. కొద్దికేపు నిశబ్దం, యింతలో రాఘవయ్య వస్తాడు, వయస్సుకి సంవత్సరాలుంటాయి. పైపంచ బారుగా జారవేశాడు కట్టుపంచ, కాళ్ళకు అడ్డుపడుతూ నేల రాసుకుంటుంది. బక్కపలచగా బారుగావుంటాడు. నోట్లో పెదాలమధ్య పుగాకు కాడవుంది. ఒక కాడచించి చుట్టచుట్టుకుంటు నిర్లక్ష్యంగా వచ్చాడు)

సర- రారా. రాఘవయ్య! రా,

రాఘ- దేనికే నరసయ్యన్నా పిలిచావట?

సుశీ- (ఆత్రుతగా) శువుకొండకు వెళ్ళలేదా బాబాయి

రాఘ-(కూర్చుంటూ) వెళ్ళేనుగా (చుట్టముట్టిస్తాడు)

నర- వెళ్తే మావాడు కనుపించాడా?

రాఘ- ఓరివీడిశిగతరగా. వట్టి నెధవ పుగాకిచ్చాడు, వట్టి తడి ముద్ద. ఎన్ని పుల్లూ పెట్టికాల్సి వాకాలిచావోందే, మగి ఈకొమటి గురినయ్యకు పొయ్యేకాల. ఎన్ని దే. సరసయ్యన్నా; (చుట్టచివరకొరికి, క్రిందడిస్తాడు)

సుశీ- ఏం బాబాయి అన్నా కనుపించలా?

రాఘ- ఎవరూమన చంద్రమేనా!

నర- అవునురా?

రాఘ- ఆ, కనుపించకేం. కనుపించాడు. నేనవచ్చేటప్పుడు మాట్లాడాను గూడాను.

నర- యిదే అనోళంరా? కొండదగ్గర. అరావ్యాధి తీవ్రంగా

రాఘ-ఉన్నమాటయధార్థమే. కాసి, మనవాడు ఈవాటికివస్తూనేవుండాలి, నిన్ననే ఎడ్లవందాలు గూడాలయిపోయినై.

నర- వందాల్లోనుంచూరి ఎడ్లుగెలిచినైరా ఈసంవత్సరం?

రాఘ-మన ఊరియెడ్లే గెలిచినై.

సుశీ- ఎవరివి బాబాయి. గెలిచింది?

రాఘ-ఈచుట్టుప్రక్కల పడియిరనై ఊళ్ళల్లో మీఎడ్లనుఓడించేయి వున్నయ్యా?

సుశీ- మాఎడ్లుగెలిచినయ్యా బాబాయి.

రాఘ- బౌను, ఓసి వాటితల్లిశిగతగా; మరీతపాలబట్లయెద్దు కాడిక్రిందనిలిచిందటే నరసయ్యన్నా? బండిగట్టికన్ను మూసి తెరిచేలోగా అవతలహద్దుదగ్గర కెళ్ళిఆగినై యనుకో; ఆసలురెండూరె డేనే. సిహ్వాపుపిల్లలు.

నర- అదంతామా పెద్దనాడి తరిఫీదురా, అసలుఆఎడ్లంటేనే వాడికిపంచప్రాణాలు.

సుశీ- అన్నాయి యిరనై నాలుగు గంటలూ ఆ ఎడ్లదగ్గరే ఉంటాడు.

నర- మా ఎడ్లమీద ఓడిపోయింది ఎవరివిరా!

రాఘ- (చుట్టూ చూచి వేసి) యింకెవరివీ? మన ఊరి పావుకాయ గారివే, ఓసి వాటి పడిచావ! ఊరపందులల్లే తిని తెగ

బలిసినై కాని కాడిగట్టగానే గ్రుడ్లుమిటకరించి ఎదురు
తిరిగి నిలబడ్డయ్యే సాసయ్యన్నా.

నర- (నవ్వి) అవి ఎప్పుడూ అంతేకా!

రాఘ- ఈసంవత్సరం కొండవగ్గరి అన్ని వేలజనాన్ని మూర్చ
పోగొట్టినై మీఎడ్లైననుకో! అరెరె ప్రతివాడూ ము
క్కుమీద వేలువేసుకొన్నారే నర్సయ్యన్నా! మీఎ
డ్లనుచూట్టానికివచ్చేజనం, పోయేజనం, ఓహో! ఇతీ
ర్ధప్రజలంతా యిరగబడిననుకో. ఒక్కపక్కన తన
యెడ్లు ఓడిపోయినందుకు సిగ్గుపడిచావక పుగాసనా
ళ్ళు చేశారు మానవకారుగారు.

నర- మావాడు మళ్ళీయెదురుచేయలేదు గదా?

రాఘ- అంతవరకొచ్చినాక ఎప్పుడూగుంటూడే? శలొకనూ
టా అన్నాను.

నుకీ- ఎవరినీ?

రాఘ- ఈజగన్నాధంగుంపునే.

నర- మావాడుగూడా యేమన్నా అన్నాడా?

రాఘ- ఏదోయిద్దరూ కీచులాడుకున్నారు. నువ్వొకంటే.
నువ్వెంతని?

నర- బాగానేవుంది యిదావాడు చేసిన ఘనకార్యం పదా
కువెళ్ళిపోట్లాట తెచ్చాడు!

రాఘ-వాడితప్పేముందే నరసయన్నా. ఓడిపోయింది చాలక
వాళ్ళే సవాళ్ళుచేశారు.

సుశీ- వాళ్ళుచేస్తే

రాఘ-ఏం? డబ్బుగలవాడైనంత మాత్రాన అభిమానం జం
పుకొని అన్ని వేలమందిలో వాళ్ళుచేత అడ్డమైన
మాటలు పడమంటారటే సర్సయ్యన్నా?

నర- బాగానేవుంది. మీరంతా వెళ్ళి యిబ్బట్టాచేసింది?
వాడసలే తొందరమనిషి. పెద్దవాడివి నీకున్నా జెలియ
నక్కరేదట్లా!

రాఘ-నన్నేం జేయమంటావే? ఎద్దు ఓడిపోగానే చలుగురూ
నాలుగన్నారు. దాంతో వాడికి శివమెక్కింది? అదగ
న్నాధంగాడి పాలేకు నాలుగంటే మనవాడు రెండో
న్నాడు తప్పేముంది?

సుశీ- ఈ తగాదాలు ఊరికినే పోతయ్యా బాబాయి?

రాఘ-అ... ఏమిటి వాడుచేసి చచ్చేది?

నర- వాడుతలుచుకుంటే ఏదైనా చేయగల సమర్థుడు, ఈ
పడిన నిష్పకణాలు ఊరికినే తిరిగివస్తాయట్లా? (యంత
లో సత్యం వస్తాడు. పయస్సు 24 సంవత్సరాలుం
టయి. పై జమా-లాల్పి. రిష్టువాచీ కాళ్ళ రసాదా
చెప్పలు)

సత్యం-ఎప్పుడొచ్చావు మావయ్యా కొండగ్గర నుండి?

రాఘు-రాత్రి తేనెచాచా రా అబ్బాయి-నువ్వురా లేదేరా?

సుశీ ఆయినగానికి దేవుడు లేడంట బాబాయి:

సత్యం-సుశీలకు దేవుడున్నాడా? నువ్వునిజం చెప్పు రాఘు
వయ్యనూవా? (చిరునవ్వుతో)

రాఘు-(నవ్వుతూ) యింట్లో దేవుడుండగా మరొక దేవుడెం
దుమీరా సత్యం

సర- (అర్థంకాక) యింట్లో దేవుడెవర్రా?

రాఘు-(చమత్కారంగా) యింకా వేరేదేముడెందుకే మన
సత్యం వుండగాను.

సుశీ- (సిగ్గుతో) గో! బాబాయి. నీదంత చెతును. (అంతా
నవ్వుతారు)

సత్యం-చతురేమిటిమూవా! నాకన్నామించిన....

సర- ఆ....మీ పనులెంత జరగొచ్చినైరా సత్యం

సత్యం-చాలా వరకై నట్లే! రేపు రాత్రికి మన శివాలయం
దగ్గర ఒక నాటక పోగ్రాం ఏర్పాటు చేశాము. మీ
రంతా రావాలి.

రాఘు-అలాగే వస్తాం రేరా! ఒరేయ్ సత్యం నువ్వు వచ్చి
నాక నేయోపంచాయితీ పతిపాలనకాస్త బాగుపడింది

అదివరకు ఈ ఊరినిగురించి ఒక్క గాడిదకొడుకు పట్టించుకొన్నాడట్రా !

సుశీ- (నెటకారంగా) ఆ... పట్టించు కొంటున్నాడు బాబాయి మీ అల్లుడు

రాఘు- (అర్థంకాక) ఏమిటి !

సుశీ- వంటినిండా బురద (నవ్వుతుంది. అంతా నవ్వుతారు) దొరగారల్లే రోజుకొక జతగుడ్డలు పాడుజేస్తూవు

నర (చిరునవ్వుతో) సత్యం, నువ్వు ఎంత పట్నంలో చదువు కున్నా, మా సుశీల. నీకంటే మాటల్లో తీసిపోతుందటయ్యా !

సత్యం- అందుకనే ముక్కు మొహం ముడుతలు పడ్డ ముసలాడికిచ్చి చేస్తే అమ్మాయి తిక్కకుదీరేది.

సుశీ- (గారాబంగా) చూడునాన్నా ?

సత్యం- సుశీ... కాసిని మంచినీళ్ళు తెచ్చిపెట్టు.

సుశీ- ఆ... తెస్తా పాపం, త్రాగుచువుగాని వుండు.

నర- పోయిరామ్మా. (నవ్వుతాడు. సుశీల వెళ్ళింది)

సత్యం- రేపు మీరు తప్పక రావాలి మానవా.

రాఘు- అట్లాగే వస్తాం లేరా.

నర- యిప్పుడు ఎంతడబ్బు వసూలు చేశారా !

సత్యం- యిప్పటికి పదివేలు దాదాపు వసూలై యింది. నాలుగు వేల జనాభావున్న ఈడారికి ఒక స్కూలు గాని, హాస్పిటలు గాని, పదిమందీచేరి చదువుకొనేటందుకు లైబ్రరీ గాని, లేవా? యివన్నీ కట్టించాలంటే కనీసం యిరవై వేలన్నా కావాలి.

రాఘ- యిరవై వేలే (ఆశ్చర్యంగా) అంతడబ్బు వసూలవద్దట్రా?

సర- ఎందుకుకాదూ! నలుగురూ నాలుగుచేతులేస్తే ముప్పై నలభై వేల వరకూ తేలిగ్గా వసూలౌతుంది.

సత్యం- డిఘో కామయ్యా జగన్నాథం లాంటి ఒకల్పిద్దరు యివ్వకపోతే మాత్రం మీలాంటివాళ్ళు మాకు అండగా వుంటే అంతేచాలు మావా?

రాఘ- జగన్నాథం ఏమన్నాడురా?

సత్యం- ఏమంటాడు, చదువుకునేవాళ్ళకు స్కూళ్ళేనా? చచ్చిన వాళ్ళకు సమాధులుకూడా కట్టిస్తారా? అన్నాడు. యిక ఆ కామయ్య, మందుల గుకాణాలెందుకోయ్ మన డిఘో అవి పెట్టినదగ్గరనుండి మంచివాళ్ళకు కూడా మరసనాడే మహావ్యాధులు పుట్టుకొస్తాయి. అన్నాడు.

రాఘ- ఆయిచ్చిన డబ్బుతో ఒకడికి సమాధి రెండవ వాడికి శ్రాద్ధంచేయిస్తా సనకపోయావా- మెతుకుపోతే బ్రతుకు

పోతుందనే యిలాంటి గాడిదకొడుగు లుండబట్టే ఈ ఊరి కీగతిపట్టింది.

నర- (అసంతృప్తిగ) అదేమిటిరా రాఘవయ్య. వాళ్ళ కిష్టమేలే యిస్తారు. లేకపోతే లేదు. అందుకని వాళ్ళను తిట్టడం ఏమర్యాదరా?

రాఘ- చాలే ఊరుకోవే నరసయ్యన్నా. వాళ్ళుచేసి చచ్చేది లేకపోగా, సమాధులు కట్టిస్తారా? అంటే? తల్లి శిగ్గోయ్యా! దానర్థమేమిటో?

సత్యం- వాళ్ళన్నారని మనప్రయత్నాల్ని మానుకుంటామా?

రాఘ- అంతేలేరా, వెనకటికో ముసలమ్మ, నాకోడి నానిప్పు లేకపోతే ఈ ఊరు తెల్లవారదండట. వీళ్ళిద్దరూ యివ్వక పోతే మునిగిపోదులే! ఏదో ఎద్దుముడ్డి పొడుచుకునే మాకు యివన్నీ తెలిసి చావక కాని, లేకపోతే ఈ ఊరి కిట్లాంటి గతిపట్టేదా?

సత్యం- తెలుసుకోవాలి మావా? రేపురాత్రికి ఈ గ్రామ పునరుద్ధరణ సహాయంకోసమే పట్నంనుండి నాటకాలు ఆడేవాళ్ళను పిలిపిస్తున్నాను. మీరు తప్పక రావాలి.

రాఘ- నువ్వు యిన్నిసార్లు చెప్పాలా! ఎవడింట్లో పెళ్ళిరా! వస్తాంతే; (సత్యం లోపలికెళ్ళి పోతాడు.)

నర- బజారుకొస్తావటా రాఘవయ్య.

రాఘు- దేనికి ?

నర- నాకు ఆ కరణంగారింటిదగ్గర పనుంది. వెళ్ళిరావాలి.
(లేస్తాడు)

రాఘు- పద, నాకూ ఆ బళ్ళ కాక్కానాదగ్గర పనుంది. (యిద్దరూ వెళ్తుంటారు) యిదిగో నరనయన్నా, సత్యం చాలా తెలివైనవాడే ! అట్లాంటివాడు ఊరికొకడుంటే చాలదూ ?

నర- యివ్వాలి వాడితల్లీ, తండ్రి బ్రతికివుంటే ఎంత సంతోషించే వాళ్ళోరా ! (విచారంగా)

రాఘు- నిజమే పాపం ! కాని... ఆలోటు నువ్వు తీర్చావులే. పదవే నరనయన్నా (వెళ్ళిపోతాడు. నుశీలవచ్చి చూచి ఆశ్చర్యపోతుంది. యింతలో సత్యం లోపలనుండి చక చకా బయటికి వెళ్తుంటాడు.)

నుశీ- ఏమండోయ్ దొరా; ఎక్కడికీ ప్రయాణం. (బిగ్గరగా)

సత్యం- ఊళ్ళోకండి దొరసానిగాదూ. (ఎగతాళిగా)

నుశీ- తెల్లవారే టప్పటికి మీరు, కాఫీలు, ఉపమాలు మెక్కి కల్లో జోగా అంటూ ఊరంతట తిరుగుతుంటే మీ కోసం ఎంతవరకని తిండి తినకుండా వుండేది ?

సత్యం- నిన్ను ఎవరు తినవద్దన్నారు ?

నుశీ- ఒకళ్ళొద్దన్నారని కాదు. మీరు తినకుండా నేనా ?

సత్యం-ఏం? నేను తినక పోతే నువ్వుతిన గూడదా?

సుశీ- యింకా వయం, నలుగురూ ఏమను కుంటారు?

సత్యం-ఆయ్యవారి నెండగట్టి ఆమ్మగారు భోంచేశారను కుంటారు

సుశీ- మీ పరిహాసాల కేంగనిలే. పదండి తిండితిని వెళ్ళు దురుగాని.

సత్యం-యిదిగో సుశీ. నన్ను దేనికి ప్రాణం తీస్తావుగాని. నా కు ఆకలిగా లేదబ్బా-

సుశీ- (ఎగతాళిగా) ఎట్లా వుంటుందబ్బా- తినేది అత్త వారింటి దగ్గర అగణమయ్యే.

సత్యం-(బెదిరిస్తూ) నీకంత కష్టంగావుంటే నా పెట్టా బేడా వర్దు. నేను పట్నం వెళ్ళిపోతాను.

సుశీ- (దిగులుగా) యిప్పుడు నేను యేమన్నానని?

సత్యం-మీనాన్న గారియిల్లంతా గుల్లచేసితింటున్నాడనటంలా?

సుశీ- నే నన్నదాంట్లో అదా అర్థం? (కన్నీళ్ళు పెట్టుకొని)

సత్యం-అర్థం యేదై తేమట్టుకు నాకేం గావాలి. నేనీరాత్రికి పట్నంవెళ్ళి పోతాను. (వటిస్తూ)

సుశీ- అయ్యో: దిక్కుమాలిన దాన్ని. నేను తెలియ కన్నాను

సత్యం-(కోపంనటిస్తూ) నేను తెలియకే వున్నాను.

సుశీ- (ఏడుస్తూ) నన్ను గూఢా మీమెంట తీసుకెళ్ళండి

సత్యం-నా కేం మడులా! మాన్యాల! నేనునీకు ఆరణం పెట్ట
గలనా? అందలాలు ఎక్కించ గలనా?

సుశీ- అయితే నన్ను చంపేసి మరీ వెళ్ళండి

సత్యం-(చాటుగా తిరిగి ముసి ముసి నవ్వులు నవ్వుతూ) నిన్ను
చంపితే నన్ను జైల్లో పోయటానికా?

సుశీ- (ఏడుస్తూ) మరి మిమ్మల్ని విడచి నేనక్కడుండేది?

సత్యం-(నిర్లక్ష్యంగా) ఏమో నా కేం తెలుసు?

సుశీ- (విచారంగా) పోనీ మీకు ఎంత బరువైతే నేనే దేని
క్రిందనన్నా బడిచస్తానెండి.

సత్యం-(నవ్వుతూ తిరిగి) నీకు పుణ్యముంటుంది గాని ఆపని
మాత్రం చేయకు.

సుశీ- (బెదిరిస్తూ) మీకూ బరువై నాక నేనొదుకు బ్రతకాలి?

సత్యం-(బుజ్జగిస్తూ) సుశీ. ఏదో ఏగతాళికి న్నారే? ఊరుకుందూ

సుశీ- (వలుకదు)

సత్యం-సుశీ నాపైన కోపం వచ్చిందా? (బ్రతిమాలుతూ)

సుశీ- (ముఖం త్రిప్పుకొని) కోపం. తావం రావటానికి నేన

వరినీ? (వెళ్ళబోతుంది వట్టుకుని).

సత్యం-అరే; నిజంగానే కోవమొచ్చిందే: అడవాళ్ళకు
కోవం ముక్కుమీద! ఏమవు:ళ్ళట్లనూ పెట్టారు.

సుశీ- (కోవంగా) పెడితే పెట్టారే!

సత్యం-సుశీ (బ్రతిమాలుతూ)

సుశీ ఇకమీరు నాతో మాట్లాడకండి (విడిలిస్తూ)

సత్యం-అదేమిటి? యింతలోనే అడన్నవిరోధినై పోయావు?
(అశ్చర్యముగా)

సుశీ- లేకపోతే మీరు

సత్యం-(నవ్వి) వట్నం వెళతా నన్నాననా? వట్నంలో
ఏముంది? యిదిగో! నిన్నువిడచి పెట్టి వెళ్ళుతూ

సుశీ- తిండితిప్పలు లేకుండా తిరిగితే. ఆరోగ్యం చెడిపోతే

సత్యం-(నవ్వి) ఓహో! అదా! యిదిగో! నువ్వులేక్కపెడుతూ
వుండు! వదిలిమిషాల్లో వచ్చేస్తాను ఓ మై డియర్. సుశీ
నిన్ను కష్టపెట్టటం నాకుమాత్రం యిష్టమా?

సుశీ- అయిన ఆలశ్యం చాలుగాని యిప్పుడన్నా వెళ్ళి ఆ
రాచకార్యం చక్కపెట్టుకురండి!

సత్యం-ఆల్ రైట్ బ్రతికాను. (వెళ్ళబోయాడు. యింతలో
జగన్నాథరావు కుమార్తె శ్యామల వస్తుంది. పయస్సు

15 సంవత్సరాలుంటాయి. క్రొత్తచీర, క్రొత్తజాకెట్టు
తలదు వివించుకోటానికికొన్ని మల్లెపూలు ఒళ్ళోపోసు
కొని వస్తుంది)

శ్యామ-(వస్తూ) ఏమిటన్నయ్యా ఒదిస పోట్లాడు తుంది?

సత్యం-(వచ్చి) ఒదినలు పోట్లడక మాట్లాడతారా? నన్ను
తన పదిటి చెంగుకు పెట్టికట్టివేస్తాను, కదలకుండా
నాదగ్గర కూర్చో వయ్యా అంటుంది.

శ్యామ-(నవ్వి) ఏం వదిల మా అన్నయ్యను కొరుక్కు తినే
టట్లున్నావే.

సుశీ- ఆ కొబ్బరి బెల్లమని(అంతా నవ్వుతారు. సత్యంబయ
టకు వెళ్ళి పోతాడు.)

శ్యామ-ఒడినా! ఈపూవులు పెట్టి జడవేస్తావా?

సుశీ- (చిరునవ్వుతో) పంకెం జడేనా?

శ్యామ-అబ్బ! పోలమ్మా! నీకెప్పుడూ ఎగతాళి.

సుశీ- అదేం వయ్యారమే యిప్పుడే వయ్యాయ్నా వలక
బొయ్యకూ మా అన్నయ్య వచ్చిదాంకా కాస్తదాయి

శ్యామ-నేను యింటికి వెళ్ళిపోతున్నారే!

సుశీ- ఎందుకే ఈసింగారం? మా అన్నయ్య వస్తున్నాడనేనా

శ్యామ (సిగ్గుతో తలవంచుకొని అదోలాచూస్తుంది) నేనింటికి వెళ్ళాలమ్మా!

సుశీ- (నవ్వుతూ) నాదగ్గరదాచినా మాలన్నయ్య దగ్గరదాయ లేవుగా? రానీచెప్తాను.

శ్యామ-(కోపాన్ని అభినయిస్తూ) పోమ్మా! నీకెప్పుడూ ఒకటే చెతురు. (వెళ్ళబోతుంది. వాకిట్లోకాలు పెట్టగానే చంద్రం నలుమారుగా లోపలికొస్తుంటాడు. యిద్దరూ వాకిట్లో ఢీకొంటారు. ఈసంఘటనకు శ్యామల ఒడిలోని పూలన్నీ చెయిజారి చంద్రం పాదాలమీదపడి చెదిరిపోతాయి, చంద్రం ఆశ్చర్య ప్రేమపూర్వక మైన చూపులు శ్యామలను చక్కలిగింతలు పెట్టివట్టుగాచేస్తాయి. శ్యామల సిగ్గు భయాలతో తలవంచు కుంటుంది. ఆకస్మికంగా యిద్దరిచూపులూ కలుస్తాయి చిరునవ్వులు పెదాలమీద నృత్యంచేస్తున్నాయి. యిద్దరూ ఒక్కసారేఒంగి ఆపూలువగుకో బోతారు. యిద్దరి తలలూ ఢీకొంటాయి. అబ్బా! అంటూ యిద్దరూ తేస్తారు. శ్యామలకు సిగ్గుకోపం వస్తాయి. అక్కడనుండి మారంగా వెళ్ళినిలబడుతుంది. ఒకచేతిలో కొండ దగ్గరగెలుచు కొచ్చిన జుడికప్పు గంటల పట్టెళ్ళూ చంద్రకోల, వుంటాయి. సుశీలయిడి చూచి నవ్వుకుంటూ లోపలకెళ్ళి పోతుంది. సుశీల తేకపోవటం చూచి

శ్యామల కంగారుపడి లోపలకు పారిపోతుంది. చంద్రం శ్యామలను పట్టుకోబోతాడు దొరికికుండా తప్పించు కుంటుంది గాని. శ్యామల దారికడ్డంగా చంద్రం నిలబడి అదివరకు వీరినపువ్వులు యివ్వబోతాడు శ్యామల సిగ్గుభయాలతో)

శ్యామ-నాకొద్దుపో!(దూరంగా జగుతుంది. చంద్రంనవ్వుతాడు)దారికడ్డంగా లే వెళ్ళాలి:

చంద్ర-వదిలిపెట్టను. పారిపోతావేం?

శ్యామ-పారిపోక, నీప్రక్కనకూర్చుంటాలే పాపం!

చంద్ర-ఎప్పుడై నా తప్పదుగా,

శ్యామ-(నవ్వునణచుకొంటూ)అప్పుడుకూర్చుంటావే:

దారికడ్డంలే. నేను వెళ్ళాలి, మళ్ళీ, సుశీలవస్తుంది

చంద్రం-(నవ్వుతూ) వస్తేనేం?

శ్యామ-ఏమనుకుంటుంది? (భయంగా)

చంద్రం-మొగుడూ పెళ్ళాలనుకొంటుంది,

శ్యామ-(కంగారుగా) సంతోషించాల్లే!

చంద్రం-సమ్మతించాలే!(నవ్వుతాడు)

శ్యామ-దారివదిలిపెట్టు (కోపంనటిస్తు)

చంద్రం-పారిపోనని పట్టుపెట్టు (పట్టువడుతూ)

శ్యామ-అబ్బ, వదలండి (జాలిగా)

చంద్ర-అబ్బ! వట్టుపెట్టండి! (ఎగతాళిగా)

శ్యామ-సరే. వెళ్ళనులే! (మృదువుగా)

చంద్ర-సరే విడిచానులే; (చిరునవ్వుతో)

శ్యామ-(దూరంగాపోయి నుంచుంటుంది. చంద్రం మెల్లగా వెళ్ళి వెనక నిలబడతాడు) కళ్ళుమూసుకుని నడవటం మానుకోవాలి!

చంద్ర-అదేనువ్వు నేర్చుకోవాలి! (నవ్వుతూ)

శ్యామ-ఆ.... నేర్చుకున్నాను. యికమీ యింటికి రాకుండాని (కోపం నటిస్తూ)

చంద్ర-మృదువుగా) నామీద కోపంవచ్చిందా?

శ్యామ-(బెట్టుగా) నన్ను నలుగురిలో (మధ్యలో)

చంద్ర-పెళ్ళిచేసుకుందా మనుకొన్నాను. కాని. మీనాన్న చెయ్యండే నేనేంచేస్తాను.

శ్యామ-(నవ్వుతూ) ఎప్పుడోచేస్తాడు కర్రతీసుకొని. (తప్పించుకుని కిలకిలానవ్వుతూ పారిపోతుంది లోపలకి. చంద్రం నిస్పృహయైపోతాడు)

చంద్ర-(బ్రతిమాలుతూ) శ్యామలా! యిదిగో! శ్యామలా! ఒక్కమాట, (వెళ్ళిపోయింది చంద్రంనోటితో ఎదోఈ లాటలాటలాటలా వచ్చిపట్టిస్తూ చంద్రాకోలా అకడ్క

పడ వేస్తాడు. యింతలో సుశీల శ్యామలా తిరిగివస్తారు
శ్యామల పనక నిలబడి దొంగచూపులు. చూస్తుంది.
సుశీల కోపం నటిస్తుంది)

సుశీ- ఏమిటన్నాయి యిది?

చంద్ర-(ఆశ్చర్యముగా) ఏమిట?

సుశీ- పాపముకారు గారమ్మాయిని పెళ్ళి చేసుకుంటా
నన్నావటగా?

చంద్ర-(తెలియనట్లు) అబ్బే! ఆ అమ్మాయే నన్ను చేసు
కుంటానంటుంది.

శ్యామ-అబ్బా పో! వదినా!

(యింతలో నరసయ్య లోపలికి వస్తాడు. అంతా తేలు
కుట్టిన దొంగల్లా వూరుకొంటారు)

చంద్ర-యీ వెండికప్పు తీసుకు వెళ్ళి బీరువాలో పెట్టమ్మాయి
(యిస్తాడు)

సుశీ- నాన్నా నాన్నా అన్నయ్య కొండదగ్గర గెలుచుకు
వచ్చిన వెండి కప్పు యిదుగో,

సర- (నవ్వుతూ) అది అన్నయ్య గెలుచుకొచ్చింది కాదమ్మా
మనయింట పుట్టిన ఎడ్లు గెలుచుకొచ్చింది. (కూర్చు
ంటూ) ఎప్పుడొచ్చావురా?

చంద్ర-యిప్పుడే నాన్న. (యింతలో రాఘవయ్య పెద్ద పెద్దగా అరు
స్తూ వస్తాడు బయటనుండి)

రాఘ- తల్లి శిగ్గోయ్య: ఓడి పోయినందుకు ముంపట్టే మూల
కూర్చోక స్వీకులేక శివాలెస్తున్నాడు.

నర- ఎవర్రా, ఎవరూ?

రాఘ- యింకేవడు చచ్చాడే? ఆజగన్నాథంగాడే! (శ్యామ
లను చూచి నాలుక కొక్కుకుంటాడు. శ్యామ
మొఖం నల్లబడుతుంది. గబగబా వెళ్ళిపోతుంది.) తల్లి
సిగ్గోయ్య ఎంతబుద్ధితక్కువపనిచేశా నేనరసయ్యన్నా

చంద్ర-(కోపంతో లోపలకు వెళతాడు)

సుశీ- అన్నయ్యా, అన్నయ్యా (అంటూ సుశీల వెళుతుంది
అంతా ఆశ్చర్యముగా చూస్తుంటారు)

-:[తెర]:-

రైతుబిడ్డలు

:- రెండవ రంగం :-

[తెర]

సీను- (అది జగన్నాథరావు మేడ- మేడముందు పరండా హాలు- హాలులో ఒక పడక కుర్చీ రెండు సాదాకుర్చీలు. ఒక పొడుగు పాటి బెంచీ బల్ల- సింహా ద్వారపు చెక్కపైన కొన్ని బొమ్మలు- రెండుమూడు కాగితాల పూల చెట్లూ వుంటాయి. తెర లేవక ముందే జగన్నాథరావు బయటనుండి వస్తూ భయం! రంగా అరుస్తూ వుంటాడు)

జగ- శెలిచాడు లేనోయ్. ముండమోపులు- అడ్డమైన గడ్డి తిరి ఎట్లా గై తేనేం! బొసని పించు కన్నారే

ఒక గొంతు- ఆ ఎడ్డను చూచుకొని ఆయన భూమిగ్గాద ఆగేటట్టున్నాడా దొరా! యింతజరిగినాక రోషం చేసివాడు గూడా కత్తెట్టుకుని పొడుచుకుని చచ్చాడే! మీరెట్లా భరించారంటా?

జగ- (కటువుగా) యిల్లలకగ నే పండగయిందట్రా. ముం
దుంది ముసళ్ళపండగ.

[ఒక గొంతు-దొరా!దొరా! ఆసిముతావాళ్ళు వత్తున్నారట. ఊరు
కొంపి. (తెరలో పెద్దగానవ్వులు చూటలు వినుచి స్త
యి.)

ఒకడు-మారు గడ్దల్ని తిన్న రాబంధు ఒక్కగాలి పెట్టుకు
చచ్చిందని, మనవాడు చద్రం పీడికిత గన బుద్ధిచెప్పి
పంపాడ్రా! (జగన్నాథరావు చెమటలుక్రమ్మిన ము
ఖంతో లోలలికొస్తాడు. బయట)

పండవవాడు- (పెద్దగానవ్వి) బుద్ధిచెప్పడమేమిటి. నీమొఖం
ఒక్కదెబ్బతో సమాధానికంటింది. లేకపోతే ఈలక్కు
పక్షికి ఎడలపందాలేమిట్రా?

ఒకడు-బాగాచెప్పావు! (పెద్దగానవ్వులు. జగన్నాథరావుము
ఖం ఎర్రపడి కోపంతో నిప్పులురాలుతున్నట్లుంటుంది.
ఆవేశంతోవెళ్ళి రొప్పుతూ కుర్చీలోకూలబడతాడు,
వయస్సు 49 సంవత్సరాలుంటయి. నల్లగా. బొద్దుగా
వుంటాడు. కోరమీసగ? చేతిలో శుండిపోన్న కర్ర, కూ
రత్వం ముఖంలో ప్రతిఫలించే ప్రయత్నం. టు. ది. మెడకు చుట్టూ
కున్న కువవా? తీసికుర్చీమీద విసుగు గావచేసి బారగిల
పడ్డాడు)

జగ- (పెద్దగా) అమ్మాయ్. శ్యామలా! (పెద్దగా) శ్యామలా! (కొద్దిసేపు ఆగి) ఎక్కడ జచ్చావే!

శ్యామ- (లోపల నుండి) ఆ.... పస్తున్నా నాన్నా.

జగ- (విసురు కుంటూ) పట్టిచేతులతో దేనికే? కాసినిమంచి నీళ్ళు పట్టుకురా!

శ్యామ- (లోపల నుండే) అలాగే నాన్నా. (యింతలో కామయ్య వస్తాడు. ఎత్తుగా బక్కపలచగా న్నంటాడు. కాపు అంతకు ముందే చేయించి పట్లన్నాడు. మీసాలు పూర్తిగా తీసివేశాడు. కట్టుపంచ శీలమండల వరకూ వుంది. లాల్చీ-చంకలో సన్నని ముల్లుకర్ర-మెల్లగా చీమచావపట్లుగా నడుస్తాడు సన్నని పుగాకు చుట్ట చుట్టుకుంటూ నీటుగా వచ్చాడు.)

జగ- రారా! కామయ్యా! రా!

కామ- (ఒకసారి జగన్నాథ రావుని చూచి నివ్వతూ వెళ్ళి కుర్చీలో కూర్చుంటాడు. ముల్లు కర్ర ప్రాస పెట్టి నిశబ్దంగా)

జగ- (కోపంతో) విన్నావట్రా! ఊళ్ళోవాళ్ళు చేస్తున్నట్లల్లరి.

కామ- (నేమ్మడిగా) విన్నాను. (చుట్ట వెలిగించుచూ)

జగ- వాళ్ళకు పట్టపగ్గా లేకుండా వున్నాయీరా?

కామ- ఎన్నాళ్ళేం? ఈ గాడిదకుపులకు అంతకంగారు పడ

వేం? నేననగూడదు గాని, వాళ్ళు చేయ గలిగిందంతా చేశారు యిక మన వంతు వచ్చింది.

జగ- (నిరుత్సాహంగా) మనం ఏం చేయగలంరా ?

కామ- (విషవు నవ్వు నవ్వి) పిట్ట మనచేతిలో పడిందిగా యిక ఈ శిఖండి చేత ఏదైనా ఆడిస్తాను.

జగ- ఏంచేస్తావురా ? ఆ రంగారావుగాడు ఏం చేసినాడు ? దరిద్రుడు వాడికి మొన్న అనవసరంగా వెయ్యి రూపాయలు యిప్పించావు.

కామ- మొన్న వెయ్యి రూపాయలతో తృప్తి పడలా ! యివ్వాలి మళ్ళా నాలుగు వందల కోసం వచ్చాడు.

జగ- ఎక్కడ పోసి పెట్టి వున్నాయి. ఈ గాడిదలకు అడిగి నప్పుడల్లా అందివ్వడానికి ! యిప్పటికి జరిగిన అప్రతిష్ట చాలకనా ?

కామ- నేననగూడదు గాని ఆ అభిమానం నాకుమాత్రం లేదంటరా ! మీకెందుకు నే చెప్పినట్లు చేయండి. వాడి నెత్తి వాడి చేతులతోనే పగలగొట్టిస్తాను,

జగ- ఏం పగలగొట్టిస్తావో ? యిప్పటికే పూళ్ళో తలెత్తుకో లేక చస్తున్నాం, (యింతలో శ్యామల వచ్చించి మంచి నీళ్ళగ్లాసుతో జగన్నాథరావు మంచినీళ్ళు త్రాగుతుంటాడు. శ్యామల కామయ్యను చూచి బిత్తురుపోయింది. కామయ్య ఏదో నిగూఢమైన నవ్వునవ్వాడు. శ్యామల

ప్రక్కకు తొలగిపోయింది. ఇంతలో రంగారావు బయట నుండి వచ్చాడు.

రంగా- బాబాయి! కామయ్య బాబాయి!

కామ- అడుగో వచ్చాడు. పిలవమంటరా?

జగ- (పలుకడు. ఆలోచిస్తూవుంటాడు.)

కామ- రా! రా! రంగారావు? రా! బయట నుంచున్నా వేంరా? (రంగారావు లోపలకోస్తాడు.)

జగ- (కోపాన్ని దిగమింగి) రావయ్యా రంగారావు. అలా పరాయివాడికి మల్లే బయట నిలబడ్డావేం!

కామ- ఓరి తెలివితక్కువ పెద్దమ్మా! నేననగూడదు గాని ఎట్లా బ్రతుకుతావురా? యింత సిగ్గుయితే!

రంగా- అడిగాడు బాబాయి (మధ్యలో)

కామ- నీ అవస్థ నాకు మాత్రం తెలియదట్రా! (నవ్వి) నేనన గూడదుగాని, నీ దంతా నీ తాతా పోలికరా. మీ తాతమట్టుకు మీ తాత. వెయ్యితరాలు మారినా ఒక్కడు అలాంటివాడు దొరుకుతాడా? ఏం మర్యాదా! ఎంత వినయం, అరే! ఎదటి వాడికి నొప్పి తగల నిచ్చేవాడా!

జగ- (విషపు నవ్వుతో) వాళ్ళ తాత గౌరవాన్ని రంగా రావే నిలబెట్టాలి.

కామ- (నవ్వి) బాగాజెప్పారు. ఈ ఊళ్లో యిందరు కుర్రాళ్ళున్నారు. వాళ్ళలాగా అడ్డగాడిదలల్లే ప్రతి దాటలో

పెద్దరికం వుచ్చుకోగా మనం ఎప్పుడన్నా చూచామా?
(కలిగిన వరకు కలో గంజో త్రాగి, వాడి పనేమిటో!
వాడేమిటో! నేననగూడదు గాని, అసలు వీడంటూ
ఒకడు ఊళ్ళో వున్నాడని ఎవరన్నా ఎరుగుదురా)?

జగ- మంచి వాడనుపించుకోవటం కష్టం. చెడు వాడనిపించు
కోవటానికేంరా! తుణం సేపు పట్టదు.

రంగా- (సిగ్గుపడుతూ) అదంతా యిప్పుడెందుకు బాబాయి.

కామ- (నవ్వి) నీకక్కరలేకపోయినా మాకు కావాలిగదరా!
(నేననగూడదుగాని. మొన్న షాహుకారుగారు నువ్వు
వెయ్యి రూపాయలు కావాలీ, అనగానే ఎందుకెచ్చా
దురా! అదంతా నీ మంచి తనమేరా! పెద్దమ్మా!

రంగా- నేను వెళ్ళాలి బాబాయి త్వరగా)

కామ- (నిట్టూర్చినట్లు నటించి) నేననగూడదుగాని నిక్షాపం
లాంటి రైతుబిడ్డవు! నువ్వుతిన్నంతతిని యితర్లకింత పెట్ట
వలసినవాడవు. నే చెప్పకూడదు కాని, ఎంత ఆస్తి
వుంటేనే, ఎంత యోగ్యతా మంచి తనం వుంటేనే,
అనుభవించే దారిలేక పోయినాకీ)

జగ- అదేటయ్యా అలా అంటావు?

కామ- (నిట్టూర్చి) ఏమైతేనేంలేండి! కడుపు చింపుకుంటే కాళ్ళ
మీద పడుతుంది. (నేననగూడదు గాని, నా కొడు
కున్నాడు. ఎన్నడన్నా “నాన్నా” అన్న పాపాన పోతా
డండి. వాణ్ణితగలెయ్యా! ఏమాటకామాటే చెప్పాలి)

నేను కనపడ్డానంటే బాబాయి, బాబాయి అంటూ పెనవేసుకు తిరుగుతాడు.

జగ- రంగారావుకు యిబ్బంది వచ్చిందటే మొన్న వెయ్యి రూపాయలు నా ప్రాణంతీసి పట్టుకెళ్ళియిస్తావిగా.

రంగా- ఆ వేళ నా పరువు దక్కించావే బాబాయి.

కామ- మరింక మేము బ్రతికెందుకురా! నేననగూడదు గాని, యివ్వాలమాత్రం దక్కించే వాణ్ణిగాదూ! కాని...

రంగా- (ఆశ్చర్యంగా) ఏం జరిగింది బాబాయి చెప్పు.

కామ- చెప్పటాని కేముందిరా! మొన్న నేను నీకు డబ్బు యిప్పించి నట్లు మీ నాన్నా. అన్నయ్య వాళ్ళకు తెలిసింది.

రంగా- ఎట్లా తెలిసింది?

జగ- అదే ఆశ్చర్యంగా వుంది.

కామ- నేననగూడదు గాని, మీ నాన్న అన్న మీ మామ కార్మికనన్నా అడ్డమైన బూతులు కూశారట.

రంగా- ఎవరి దగ్గరా!

జగ- ఎవరిదగ్గరైతేం! పిల్లనిచ్చన్నా డబ్బుచ్చన్నా పగ కొని తెచ్చుకోమన్నారు. అంతటితో ఆగారా! ఎన్నిమాట లన్నారు. ఛీ. ఛీ. పోనివ్వండి. ఎవరి కర్మవాళ్ళది.

కామ- నీకు ఆస్తిలో దమ్మిడి భాగం లేదట?

రంగా- ఎవరంటారు, (కోపంగా) ఆ మాట!

కామ - నేననగూడదు గాని, ఎవరో అంటే మనకు ఈ చింతేం దుకురా. మీ నాన్నే అన్నాడట! (నాకు తెలియ కదుగుతాను. యిక్కడ పొలం అమ్మి అక్కడ కొనం గానే స్వాగ్ధిశం అవుతురదట్రా)

రంగా - (ఉద్రేకంతో) యిదంతా తన స్వాగ్ధిశం అయితే మా తాత సంపాదించిన ఎనిమిదేకరాల కొండ్రేమయింది?

కామ - (నవ్వు) నన్నడుగుతావేరా! తెలివి తక్కువ సన్యాసి. (నేననగూడదుగాని, నీకంత ధైర్య వుంటే ఈ అప్పలూ సప్పలూ చెయ్యటం దేనికి? కాస్త గుట్టుగా బ్రతికే షాహుకార్నీ నన్నూ బూతులుకూయించటం దేనికిరా! అంతమందికి వుండగా నీకు లేక పోయిందా?)

జగ - అలా చేస్తే ఎవ్వరికి ఏ బాధావుండదు. అలా చెయ్య రాదటయ్యా రంగారావు?

రంగా - చేయటానికేంగాని... అంతమంది గుంపు యింట్లో తినే వాళ్ళుండటం వలన యే సంవత్సరం అవేజు ఆ సంవత్సరం యింటికిందే సరిపోతూంది.

కామ - (నెమ్మదిగా) అదేమిటా సన్యాసి, అట్లా మాట్లాడు తావు మీ నాన్న పదివేల రూపాయలు నిలువ జేసి నట్లుగా నాకు తెలుసు. (నేననగూడదు గాని, మొన్న మీ చెల్లెలికి వెయ్యి రూపాయలు పెట్టి చంద్రహారం చేయించాడట కదరా)

రంగ- ఏమో నాకేం తెలుసే బాబాయి.

జగ- అవన్నీ ఆ అబ్బాయి నడిగితే అతనేం చెపుతాడు?
(నవ్వుతాడు.)

కామ- ఓరి పెద్దమ్మా! యింట్లో ఏం జరుగుతుందో తెలియక
పోతే నువ్వెందుకురా! అక్కడ

జగ- (నవ్వి) ఎక్కడన్నా ఒకమ్మాయిని చూచి పెళ్ళి చేయి.
అప్పుడే అన్ని ఆరాలు తీస్తూ యింటిపట్టున వుంటాడు.

కామ- అంతవరదాకా ఆ ఆస్తివుంటుందా అని? నేననగూడదు
గాని నాకు నమ్మకం లేదు?

జగ- అదేమిటయ్యా? కాస్తా, కూస్తా పదేకరాల కొండ్రా!
నిక్షేపంలాంటి భూమి. ఎకరానికి 25 బస్తాల వరకూ
పండే మాగనయ్యే. ఎందరు తింటే తగుగుతుంది?

కామ- నేననగూడదు గాని, నాకు తెలిసినంతవరకు వీళ్ళవాన్న
పెట్టే ఖర్చు చూస్తే నాకు గుండె పగిలి చస్తానేమో
ననిపిస్తుంది.

జగ- వాళ్ళింట్లో అంత విపరీతపు ఖర్చులేమున్నయి?

కామ- వీడి బావకు అయిదారు వేలు పోసి పట్నంలో చదువు
చెప్పించాడా? ఆ దిక్కుమాలిన ఎడ్లకోసం సంవత్సరానికి
రెండు వేలు ఖర్చు పెడుతున్నాడా! మన మంతా
చెప్పినా వినకుండా కూతురుకు అయిదురోజులు పెళ్ళి

చేశాడా? అల్లుడికి కట్నంకింద రెండేకరాల నిక్షేపం, లాంటి మాగాని చదివించాడా? ఏడి బావ ఊని ఉద్దరించటానికని అడిగితే మొన్న ఆరువందలు గ్రామ పునరుద్ధరణకని దానం చేశాడా! ఎక్కడనుండి వస్తావో? మనమేమన్నా జమిందార్ల మా! నేననగూడదు గాని నువ్వు ఎట్లా బ్రతుకుతావురా పెద్దమ్మా!

భీము- (వస్తూ) ఏదండి ఈయన బతికేది? ఈయన బ్రతకాలన్నా ఆళ్ళు బతకనీయొద్దండి. (భీముడి వయస్సు 30 సంవత్సరాలు. నల్లగా తుమ్మమొద్దలే వుంటాడు. మట్ట గోచీ, చేతిలో కట్లకర్ర, కోరమీసాలు. భయంకరంగా వుంటాడు.)

కామ- నువ్వు యిట్లా యిట్లా వాకిలీ అనకుండా ఊరి వెంట తిరిగితే ఎట్లారా? నేననగూడదుగాని, రేపు పెళ్ళయి పిల్లాజెల్లా వుడితే వాళ్ళకు ఎక్కడ తెచ్చిపెడతావురా?

భీము- ఏదండి ఈయన పెట్టేది? యీయన గాడికి తింటానికుం లేనా పెళ్ళానికి పెట్టటానికి?

జగ- మీరంతా జేరి ఆ అబ్బాయిని అట్లా వేధిస్తే అతనేం చేస్తాడు?

కామ- (నవ్వి) నేననగూడదు గాని, వాడిని చెడిపోమని చెబుతున్నామా? బాగుపడమంటున్నాం.

| భీము- మీరు లక్ష చెప్పండి. ఈయనగారు వాళ్ళ మాటినడని వాళ్ళకు కడుపు మంట.

రంగా- (కోపంతో) వాళ్ళ మాటే వినాలి. ఎందుకూ ఈ చేస్తున్న ముండమోపి పని చాలకనా ?

కామ- నాకు తెలియకదుగుతాను యింత పెద్ద షాహుకారు ఒక్క దమ్మిడి ఖర్చు పెట్టడే. మీనాన్నేం దానకర్ణుడా? డిల్లో చదువుకునే బళ్ళకూ, సన్యాసుల మఠాలకూ ధారాపాతంగా ఈ రోజుల్లో డబ్బు విరాళాలు పార వేయటానికి ? (నేననగూడదుగాని, యిప్పుడు నీ చెల్లెలికి చంద్రహారా లెందుకురా ? షాహుకారు లాంటివాడు కన్న కూతురుకు ముక్కు పుడుక చేయించటానికి ముందూ వెనకా ఆడుతున్నాడే. యిద్దరు రామ లక్ష్మణుల్లాంటి కొడుకులుంటే నాలుగు చదువు ముక్కలు నేర్పించటం మాని, ఎక్కడో చెల్లెలు కొడుక్కు ఆరువేలు పోసి చదివించాడు. యింక ఏమిటా మీ నాన్న మిమ్మల్ని బాగుచేసేది ?)

జగ- ఆ ఆస్తి నరసయ్య స్వార్జితం. అది అత నెలా తగల వేసుకోవటానికై నా హక్కుంది.

కామ- నీకు యింకా అప్పు కావాలంటావు ? ఎవరిస్తానూ ? ఎందుకిస్తానూ ? ఎలాయిస్తానూ ? నాకు తెలియకదుగు

తాను. నేననగూడదు గాని, నీకు అస్తి లేకపోతే నువ్వు
యెట్లా తీరుస్తావురా?

రంగా- బాబాయి నువ్వు అలా పొరబడతావేం? నీకు
తెలుసుగా? యిది మా తండ్రి ఆస్తి, మా తాత ఆస్తి.

భీము- ఆయనికి తెలిస్తే ఆరేవేవాడా? తీరేవేవాడా? కందకు
లేని దురద చామకా?

కామ- ఓరేయ్ అబ్బాయి నేననగూడదు గాని, అసలు నీకు
ముందు అస్తిలోభాగం వుందో? లేదో తెలుసుకోరా?

రంగా- (ఉద్దేశంగా) చూస్తావుగా బాబాయి. శ్రీపాటికల్లా
వాళ్ళంతు తెలుస్తాను.

జగ- తొందరపడితే పనులవుతయ్యా రంగారావు.

భీము- దీపం వుండగానే యిల్లుచక్క పెట్టుకోవాలి. దీపం ఆరిం
తరువా లేముంటుందిరా.

భీము- అదంతా ఈ పిచ్చిమారాజుకేం తెలుసుద్దండీ. ఏదో
వలకు యింత తిండి తిని తిరిగే ఆయనకి.

రంగా- వస్తా బాబాయి. వస్తా (వెళ్ళాడు రివ్వున)

కామ- ఓరేయ్ రంగారావు. మీ నాన్నా, నేనూ ఒకప్పుడు
బాగా బ్రతికాం. మమ్మల్ని బజారుపాలు చెయ్యకురా
బాబూ?

భీము- దూదిలో నిప్పు పడ్డాక దూలాని కంటుకోకుండా పుంటుందా? నేననగూడదు గాని, (అంతా విరగబడి నవ్వుతారు)

జగ- ఏం ఎత్తు వేశావయ్యా?

భీము- తల్లిముండమొయ్యా! ఆయన అట్టుండాడనా చూతూ సీకి. నొప్పి లేకుండా బతికుండాళ్ళ గుడ్లు దీనే బాపతు కాదండి.

కామ- అఘోరించావు లేరా? అక్కుపక్కి వెధవ. వాడు కొండకు చచ్చేటప్పుడు ఏం జెప్పాను!

జగ- ఏం జెప్పారు?

భీము- ఏం జెప్పారేంది! ఆ వాగులో దిగబోయేటప్పుడు బండి కడ్డంపెట్టి బోల్తా కొట్టించమన్నారు.

కామ- మరి ఆ పని చేశారంటా? నెననగూడదు గాని చేశారా అంట?

భీము- ఎట్టా జేయమంటారండీ? మేము బళ్లు గట్టేసరికి ఆయన ఊరుదాటి పోయె.

కామ- మిణికారులేరా? అడ్డగాడినల్లే అడ్డెడు బియ్యపుకూడు తినటం తప్ప మీకు ఆవగింజంత తెలివి చచ్చిందిరా!

జగ- వీళ్ళెక్కడింటారయ్యా మనమాట. మనుషులు చూడ

౨౩-౪-౪౪

బో తే ఆకలి దప్పిక తే రేటట్లుంటారు.

భీము-౨ (కోపంతో) ఒక్కడుగులో పోయింది. ఈసారి గుండెలుంటే రమ్మనండి. బరిమీదకి. మీసంగల మొగా శ్చయితే ?

కామ- వెధవ మీసం. మీసాలకేమి లేవోయ్. నేననగూడదుగాని, రొయ్యకు లేదూ తెగ బారెడు మీసం.

జగ- (నవ్వాడు)

భీము-౩ (చిన్నబుచ్చుకొని) కామయ్యగారూ ? మీ కైయిత్తం నాదగ్గర చెప్పమాకండి. రోషం తక్కువ మాటలు చెబుతారేంది ? నా బొందిలో ఊపిరుండగా ఆ చంద్రం గోరిని ఏడు చెరువుల నీళ్లు తాగించకపోతే నా పేరు భీమన్న గాదు.

కామ- ఈ పేరుల కేంలేవోయ్. మేకపోతు గాంభీర్యం, అంత వరకెందుకురా ! నేననగూడదుగాని, (నెమ్మదిగా) ఏదీ ఈ రాత్రి చూపించు నీ ప్రతాపం.

భీము-౪ (మీసం దువ్వి) ఏం జేయమంటారు ?

కామ- నేననగూడదుగాని, ఆ నగరయ్య ఎడ్లకు మందుపెట్టి చంపిరా తెలుస్తుంది నీ పస.

జగ- భలే ! భలే ప్లాను వేశావయ్యా. (సంతోషంతో) ఊ

కానియ్యరా !

అది చేస్తే తగినంత బహుమానం తెలిసిందా !

భీము- సరే ! కానీయండి. యింత బతుకు బతికి యింతైనకాల జావమని. ఈ రాత్రి జూపిస్తా నా తడాఖా !

జగ- నీ దెబ్బకు తిరుగేముందోయ్.

కామ- ఏనుగంత మనిషివి. కాని బుద్ధిమాత్రం యాగానీభరీధు లేదురా ! నేననగూడదుగాని, పొరపాటున వాడికి దొరికావా ! మళ్ళీ పునర్జన్మగూడా వుండదు !

భీము- యియ్యాల జత్తే రేపటికి రెండూ ! వుండేం ఊళ్లేలు తున్నాయేండి ! ఆయాలకొండదగ్గర జరిగినపరాభవానికి కత్తెట్టుకుని పొడుచుకు చచ్చేవాణ్ణే ! ఎందుకు బతికా నంటారండి ? సమయం వస్తే చిన్నప్పుడు తాగిన దొండాకు పసరుగూడా బయటికెల్లాలనే !

కామ- అదీ చూస్తానుకదరా. నేననగూడదుగాని, ఏమంటారండీ పాపముకారుగానూ !

జగ- ఊ... కానీయ్యండయ్యా ! మీ దెబ్బకు తిరుగేముంది ! కామయ్య చెప్పినట్టు కానియ్యరా ! గొంగళి పురుగుల్లా నలిగిపోవాలి. ఆ నరనయ్య కుటుంబం కాస్తా (పరీక్షగాజూస్తూ). అదంతా మన భీముడి శక్తిమీద ఆధారపడి వుంది.

భీము- చూతారుగా దొరా? భీముడంటే వట్టి పిరికి నాయా
లనుకున్నారేమో? (గంభీరంగా ఫోజు పెట్టాడు)

కామ- (నవ్వి) ఎవరన్నారా! నీ తాతను నేనెరుగుదును.
నీ తండ్రిని, నీ పిన్నబ్బల్ని నేనెరుగుదును. వాళ్ళెంత
విశ్వాస పాత్రులూ, ఎంత ధైర్యంకలవాళ్ళు! ఒకసారి
ఊళ్ళోవాళ్ళు మీ పిన్నబ్బల మీద తిరగ బడ్డారు.
వాళ్ళయిదుగురూ కర్రలు తీసుకొని వీధిలోకొచ్చి నిల
బడితే ఊళ్ళో యిన్ని వేలమంది జనం కుక్కినపేనులల్లే
యిళ్ళోళ్ళోదూరి ఊరుకున్నారనుకో! (నేననగూడదుగాని,
వాళ్ళు పంచపాండవుల్లా వుండేవాళ్ళురా! నువ్వు
మాత్రం వాళ్ళకు వారసుడవు కావటా)? సరే. నువ్వు
రాత్రి ప్రొద్దుపోయిన తరువాతరా తెలిసిందా?

భీము- చిత్తం తెలిసిందండి దొరా!

జగ- యిదుగో ఈరెండు మాపాయిలూ పట్టుకెళ్ళి కాళినినీళ్లు
గూడా వుచ్చుకో.

కామ- (నవ్వి) వట్టి సారా త్రాగితేనే ధైర్యం వుంటుందం
టారా! ఒక కోడిపెట్టనుగూడా తింటే యిక అడు
గుతా వీడి ప్రతాపం. (నేననగూడదుగాని, యివన్నీ
వుచ్చుకొని ఏ కొంపలోనన్నా దూరేవు?)

భీము- (అంతా నవ్వుతారు.) కామయ్యగారి కైత్తం మా
బాగా వుంటుందడి.

జగ- యిదుగో ఈ రెండుగూడా తీసుకెళ్లు (యిచ్చాడు).

భీము- చిత్తం (తీసుకుంటాడు)

కామ- యిదుగోరోయ్. వట్టి గరుడపక్షిలాగా తిరిగి రావటం గాదు. పని కావాలి తెలిసిందా ?

భీము- చిత్తం. చూస్తారుగా !

జగ- యిక వెళ్ళి పెందలాడేరా ? (వెళ్ళాడు దర్జాగా యిద్దరూ నవ్వుకున్నారు. యింతలో శ్యామల బయటికి వచ్చి మంచిస్థితిగాను తీసుకెళ్తుంది. కామయ్య శ్యామల వంక తీవ్రంగా చూస్తాడు. శ్యామల తల వంచుకొని వెళ్ళిపోతుంది. జగన్నాథరావు ఆశ్చర్యంగా చూస్తాడు.)

జగ- (అనుమానంగా) ఏమిటా కామయ్యా అట్లాచూస్తావు?

కామ- ఆ... ఏమీలేదు. అమ్మాయి శ్యామలను గురించే నా ఆలోచన.

జగ- అమ్మాయిని గురించి యింతగా ఆలోచించ వలసిందేనుంది ?

కామ- నేననగూడదుగాని, అమ్మాయి విషయంలో మీరు కాస్త జాగ్రత్త తీసుకోవాలండీ. ఎంతచెడ్డా నీ కుటుంబానికి, నరసయ్య కుటుంబానికి శత సహస్రం తేడా వుందా ? (మీ అంతస్తు ఎక్కడా ! వాళ్ళ అంతస్తు ఎక్కడా ? అమ్మా వాడు గుండెలు తీసిన బంటండ్రి)

జగ- (అర్థంకాక) ఎవడువాడు? ఏమిటి? చెప్పరాదటయ్యా అట్లా గ్రుడ్లప్పగించి చూస్తావు.

కామ- నేననగూడదుగాని, చూడకుండా ఎలా చెప్పటం. అమ్మాయి ఆ నరసయ్య కోడలుకాబోతుందనేవిన్నాను

జగ- కామయ్యా (కోపంతో)

కామ- నాకు తెలుసు. తమరి అభిమానం అందుకే చెవు తున్నాను. అమ్మాయిని నరసయ్యగారింటికి వెళ్ళ నీయకండి.

జగ- వాళ్ళింటికి మా అమ్మాయి దేనికి వెళుతుంది?

కామ- యింకాదేనికి వెళుతుంది? ఏదో ఆ నరయ్య కూతురు నుశీల స్నేహంకోసం వెళుతున్నట్లుంది. (వ్యంగ్యంగా)

జగ- యిప్పుడదీ లేదుగా?

కామ- లేకపోవటమేమిటి? నేననగూడదుగాని, ఈ పాపిష్టి కళ్ళతో చూచాను. పోనీ. పోతేపోయింది. ఆ దొర్భాగ్యుడితో సరసాలేమిటి?

జగ (కోపం పట్టలేక) ఎవడితో?

కామ- ఆ చంద్రంగాడితోనే! నేననగూడదుగాని, ఈ కామయ్య దాపరికం లేనివాడు. కావాలంటే అమ్మాయినే అడగండి!

జగ- (ఆవేశంతో) నిజంగానా ?

కామ- అబద్ధం ఆడవలసిన పనేముంది ?

జగ- (కోపంతో) అలాగా ! (రివ్వునలేచి) శ్యామలా ! (పెద్దగా) ఎక్కడ జచ్చావే ?

శ్యామ- ఆ... వస్తూన్నా నాన్నా. (త్వరగావచ్చింది)

జగ- నిన్న నువ్వు ఆ నరసయ్యగారింటికెళ్ళావా ?

శ్యామ- (భయపడిపోయింది)

కామ- (నవ్వుతూ) చెప్పమ్మా ? నాన్న అడుగుతుంటే దాస్తా వెందుకూ ?

జగ- చెప్పవేమే ? అలా దయ్యం పట్టిన దానిలాచూస్తావేం ! (కోపంతో వేచాడు)

కామ- మన యింటి వ్యవహారాలు తెలిస్తే అమ్మాయిమాత్రం వెళుతుందా ? నీ అవమానం అమ్మాయికి మాత్రం అవమానంకదూ ? (నేననగూడదుగాని, యింక చిన్న తనం పాపం)

జగ- (కోపంతో) నీ సోది ఆపవయ్యా ! ఏ మేవెళ్ళావా !

శ్యామ- (కన్నీళ్లు తుడుచుకొంటూ) వెళ్ళాను.

జగ- వెళ్ళావా ? ఎందుకెళ్ళవే ? ఓసి నిన్ను తగలెయ్యా ! నాపరువు తీశావుకదే ? నాకడుపున చెడబుట్టావుకదే ?

(కోపంతో) ఎవరెళ్ళమన్నారు ?

కామ - నేననగూడదుగాని వెళితే వెళ్ళావుకాని నువ్వు ఆ చంద్రంతో మాట్లాడటం దేనికమ్మా ! నువ్వు చిన్నపిల్లవు కాదుగదా ! పెళ్ళి కావలసినదానవు. అదేమన్నా ఆలోచించా ?

జగ - (పళ్ళునూరుతూ) ఆ చంద్రంగాడితో మాట్లాడావా ?

శ్యామ - (భయంతో) మాట్లాడాను !

జగ - (అదరిపడి) మాట్లాడావా ? ఓసి దిక్కుమాలినముండా! ఛీ. నీజన్మ తగలెయ్యా !

కామ - నేను చెప్పగూడదుగాని, యింకా పెద్దవాళ్ళం మేము బ్రతికేవున్నామా ? డబ్బు, దర్పం, అంతస్థిలూ-బేధం వుండనే వున్నయ్యా ? నాన్న వుండగానే పెళ్ళిగాక ముందే నువ్వు ఆ చంద్రాన్ని ప్రేమించటమేమిటమ్మా ?

శ్యామ - తప్పేముంది ?

జగ - : (చెంపపగిలేటట్లు కొట్టాడు) తప్పులేదూ ? ఎంత తెగించావే ! యివ్వాలనిన్ను సరికి పోగులేస్తాను.

కామ - (నవ్వి) నువ్వు ప్రేమించటం మేమటమ్మాయి, యింక పదహారేళ్ళన్నానిండలేదు. నేను నమ్మలేను. వాడునిన్ను మోసంచేశాడు. (నేననగూడదుగాని. నువ్వు ఆ మోసంలో పడ్డావు)

జగ- ఇంకా ఎందుకు బ్రతికావే? దిక్కుమాలిన ముండా! పద, లోపలికి పద. నువ్వు నా చేతిలో యివ్వాలి చచ్చావుతే పద.

కామ- (అడ్డమెత్తాడు. జగన్నాథరావు నెట్టిపాన వేస్తాడు.) యిదిగో షాహుకారుగాను. నామాట పినడి. చిన్న పిల్ల. - ఈసారికి విడిచిపెట్టండి. నేననగూడదుగాని అమ్మాయి తప్పేముంది? ఆదుర్మార్గుడే మోసం చేశాడు. లేకపోతే ఈ యీడుకు ప్రేమేమిటి? పత్తి కట్టేమిటి? యింతవరకు ఆ ప్రేమేమిటో నాకు తెలిసి చావలేదు.

శ్యామ-నాన్నా...నాన్నా...

జగ- నాన్నా (పళ్ళుకొరికి) రా! లోపలికిరా! (బటబటా లోపలకు లాక్కువేశతాడు. లోపల శ్యామలపడుపులూ జగన్నాథరావుకొట్టిన దెబ్బలూ, ఆవేశపడిటం వినిపిస్తుంది.) యిక వెళ్ళవుగా? నిన్ను తవ్విచాతేస్తాను. జాగ్రత్త!

శ్యామ- వెళ్ళను, వెళ్ళను నాన్నా. అమ్మో! నాన్నా! చంపకు, చంపకు నాన్నా! (కామయ్య పెద్దగా నవ్వుతూ బయటకు. వెళ్ళుతుంటాడు (తెర)

“ రై తు బి డ్డ లు ”

మూడవరంగం

(తెర)

సీను- (అది నరసయ్యగారిల్లు - అంతా వెనకటి సీనే - సుశీల బయటనుండి ఆంకోశనగా వడుపు ముఖంతో వస్తుంది. చంద్రం లోపలనుండి బయటకు వెళ్ళిపోతుంటాడు)

సుశీ- అన్నయ్యా! మొన్న రాత్రే! (ఆగిపోతుంది)

చంద్రం-ఊ... ఏమైంది ?

సుశీ- శ్యామలను వాళ్ళనాన్న కొట్టాడట ?

చంద్రం- దేనికి ?

సుశీ- మనయింటికి వచ్చిందని చావచితక కొట్టాడట ! పాపం తల పగిలిందట ! నన్నల్లా అన్నంతిన లేడట. (కన్నీళ్లు తుడుచుకొంది.)

చంద్రం- హూ. అలాగా ! (నిట్టూర్పాడు బరువుగా)

సుశీ- యిక నెప్పటికీ మనయింటికి వెళ్ళొద్దన్నాడటన్నయ్యా ! (దిగులుగా)

చంద్రం- సరే ! (బాధగా బయటకు వెళ్ళిపోయాడు. సుశీల లోపలకు వెళ్ళిపోయింది. నరసయ్య లోపలనుండి వచ్చి మంచం వాల్చుకుని కూర్చున్నాడు. ఇంతలో రాఘవయ్య

వచ్చాడు. చుట్టకాలుస్తూను.)

రాఘు- పంట్లో ఎలావుండే నరసయ్యన్నా !

నర- యివ్వాలి కాస్త కులాసాగానేవుందిరా ! రాత్రికాస్త జ్వరంతగిలిందగాని, పంటనే తగ్గిపోయింది.

రాఘు- ఈ సంవత్సరం ఏయింట్లో చూచినా ఒకటే రోగాలే నరసయ్యన్నా ! ఏం జ్వరా లేయివి. వట్టి విషజ్వరాలై పోయినై.

నర- గాలిపాటు సరిగా లేదన్నాడు. రాత్రి వైద్యుడు.

రాఘు- అది సరేగాని, రాత్రియేమిటీ దొడ్లోగోల జరిగిందట ?

నర- ఆ... ఏముందిరా ! నేను పన్నెండు గంటలప్పుడు గొడ్లకు మేత వెయ్యటానికని చావిట్లోకెళ్ళాను. ఇంకా నిలగూక లేకు. గొడ్లకు మేత వేస్తున్నాను. మా ఎడ్లగాట్లో ఎవడో పడుకునివున్నాడు. ఎడ్లు బునలుకొడుతున్నయ్ నేను ఏమిటోనని దగ్గరకెళితినిగదా, యింకేముంది? ఎవడో తుమ్ముమొద్దలేవున్నాడు. నన్ను అమాంతంగా పడనెట్టి పారిపోయాడు.

రాఘు- చేతిలో కర్రలేదా ?

నర- చావిట్లోకంటా తీసుకువెళ్ళి అక్కడ గోడకానించాను. చేతిలోవుంటే ఒక్కదెబ్బకు పడుకోబెట్టేవాడినే !

రాఘు- అసలు వాడెందుకొచ్చి నట్లంటావు?

సర- ఆ...ఎందుకొస్తాడురా! దొడ్లో ఎప్పుడూ ఏదో ఒకటి పోతూనే వుంటుందా? వాడేదో యెత్తుకెళ్ళటానికే వచ్చివుంటాడు.

రాఘు- ఓరి చాడితల్లీసిగ్గొయ్యా? యింతకూ యేమీ పోలేదు కదా?

సర- యేమీ పోలేదు.

రాఘు- నాకప్పుడే నీద్రపమతుండి. నిన్నల్లా ఆ గరువునిబ్బడున్నీ వచ్చేటప్పటికే వల్లంతా పులిసిందేమో? యెంతకూ నిద్రపట్టలా! నువ్వు అరిచేటప్పటికి నాకు మతిపోయిందనుకో! యింతకూ తల్లిశిగతరగ వాకిరోజులు బాగుండి పోయినైతే! (సత్యంవచ్చాడు)

సత్యం- మామయ్యా సన్ను కరణంగారు రమ్మన్నాడు.

సర- యెక్కడున్నాడురా?

సత్యం- ఇప్పుడే యింటికి వెళ్ళాడు.

రాఘు- దేనికే సరసయ్యన్నా?

సర- అదేరా! ఆతాళ్ళతోపుదగ్గర ఖాళీస్థలం అమ్మానుగా? అది కొలిపించాలి.

రాఘు- సేనూ ఆ మాదిగ వెంకడింటికి వెళ్ళిరావాలిపద. వాడి

తల్లిశిగ్గొయ్యా! పదిరోజులనాడు బండి పట్టెళ్ళుయినే
యింతవరకూ యివ్వడే సరసయ్యన్నా!

[ఇద్దరూ లేచారు వెళ్ళటానికి. సత్యం లోపలకు వెళ్ళి
పోయాడు. బయటనుండి రంగారావువచ్చాడు. ముఖం
ఎర్రబడివుంది. రంగారావుని చూడగానే సరసయ్యముఖం
ప్రక్కకు తిప్పుకున్నాడు. రంగారావు కోపంతో]

రంగా- యిదిగో! రాఘవయ్య బాబాయి. ఒకమాటగాగు

రాఘ- (ఆగి) ఏమిటా! రంగారావు

సర- రా రా వెళనాం!

రంగా- కాదులే! వుండు బాబాయి.

రాఘ- దేనికిరా?

రంగా- నాకొక నాలుగొందల రూపాయలు కావాలి. ఇస్తావో
లేదో అడుగు.

సర- (పోతున్నవాడల్లా ఆగి కోపంతోచూస్తాడు)

రంగా- అడగవే బాబాయి. నాకు అర్జంటుగా కావాలి.

రాఘ- దేనికిరా? నాతో చెప్పగూడదూ!

రంగా- అది శరువాత చెపుతాగా!

రాఘ- ఏం, సరసయ్యన్నా.

నర- ఎవడిదగ్గరున్నయిరా ! నాలుగొందలు. నాదగ్గరలేవు
యిప్పుడు.

రంగా- (కోపంతో) అంకరికీ యివ్వటానికి వుండగాలేంది. నా
కివ్వటానికి వుండవేం ? బాబాయి.

రాఘు- అది నన్నడుగుతావేరా ! దగ్గరున్నాడుగా, మీనా
న్నే అడగరాదూ !

రంగా- ఎవరినడిగితేం లేం !

నర- నాదగ్గర చిల్లికమ్మిడీలేని చెప్పరా !

రంగా- నా కవసరం కావాలనిచెప్పు బాబాయి.

రాఘు- (బిత్తరపోతాడు)

రంగా- అలా చూస్తావేమిటి బాబాయి. యివ్వాళ నాలుగొం
దల కూసాయలివ్వకపోతే బాగుండదు.

నర- ఒక్కదమ్మిడీ నాదగ్గర తీసుకోలేడని చెప్పరా ! (ఉద్రే
కింకా)

రాఘు- ఏమిటా రంగారావు ! ఏమిటిది ?

రంగా- యిదంతా యెందుకు బాబాయి. నా ఆస్తి మర్యాదగా
నాకు పంచమను !

నర- (కోపంతో) ఈ ముండ సంపాదించిందివుంటే పంచు
కెళ్ళమనరా !

రాఘు- సరనయన్నా ! నవ్వు తొండరపడతావేం ! ఓరేయ్
రంగారావు. దేసికిరా యీ అల్లరి. నలుగురూ వింటే
ఏమంటారా ?

రంగా- ఎవరోవింటారని ఊరుకోబట్టే యిలా అయింది.

రాఘు- ఏమయిందిరా ?

సర- (రోషంతో) బెదరిస్తాడట్రా ! బెదరించి నాదగ్గర ఒక్క
చిల్లినమ్మిడి తీసుకుంటాడా ? సిగ్గుసెరం లేకుండా
అడ్డగాడిదల్లే ఊరిమీదతిరిగి, చెడున్నేహాలు పట్టింది
చాలక. బెదరిస్తాడు ? ఓరేయ్ రాఘవయ్యా ! ఎడసలు
నాకు పుట్టలేదనుకున్నాను. మానమర్యాదలు పోయిన
తర్వాత వీడిజన్మ తగలెయ్యా చచ్చేం బ్రతికేంరా !

రంగా- (కోపంగా) ఈ వాగుడంతా నాకనవసరం నాకు కావల
సిందల్లా డబ్బు, లేకపోతే నాభాగం ఆస్తి నాకుపంచ
మను. అంతే ! యివ్వాలతో అటో యిటో కేలాలి.

రాఘు- నామాట వినరా ! రంగారావు

రంగా- సన్ను దేనికి బలవంతంపెడతా బాబాయి. యిక
యీముండమోపికొంపలో ఒక్కక్షణంవుండను.

సర- అసలు వుండమని ఏడ్చిందెవర్రా ? నెళ్ళమను. యిక
మనముఖం వాడికీ, వాడిముఖం మనకూ చూపించ
వద్దనిచెప్పా !

రంగా- యిలాంటి పాపిష్టిముఖాలు చూడాలని యేడ్చిం దెవరూ? నా ఆస్తి నాకు పంచమను.

నర- నా గొంతులో ఊపిరుండగా ఒక్కదమ్మిడీ పంచను. ఏదో.

రంగా- అట్టాగా! నీ అంతు తేలుస్తాను.

నర- ఏమిటాముండా! నువ్వుచేసేది! నువ్వుచచ్చి పిడికెడు బూడిదైనా ఒక్కఎర్రని యాగానీయివ్వను. పో! నా యింట్లోనుండి

రంగా- (కోపంతో) నీ యిల్లా!

రాఘు- రంగారావు! నలుగురూ వింటారా! ఊరుకోరా! నరనయ్యన్నా!..... పో.

రంగా- మాబ్రతుకు నలుగురూ ఏనాడోవిన్నారు. (యింతలో నుశీలా, సత్యం వస్తారు)

నుశీ- ఏమిటన్నయ్యాయిది? నాన్నకు అసలే ఒంట్లోబాగుండ లేదు. ఆయన మనస్సునీ దేనికి అట్లాపాడుచేస్తావు?

రంగా- (వ్యంగ్యంగా) బేను, ఆయన ఆరోగ్యంచెడిపోతే నాకు చంద్రహారాలు చేయించడనా, పట్టుబట్టుపెట్టడా?

నుశీ- యిప్పుడు నిన్నుకాదని నేనేంటింటున్నాను.

నర- అమ్మాయి నువ్వు యింట్లోకెళ్ళమ్మా!

రాఘు- నువ్వు ఊరుకోమ్మాయి.

సుశీ- (విచారంగా) అదికాదు బాబాయి. నాన్ననాకు చంద్ర హారం చేయించాడనేగా అన్నాయికికోపం? (మెడలో నుండి తీసి) యిదిగో కావాలంటే తీసుకువెళ్ళి అమ్ముకోండి!

నర- నువ్వెందుకే ఏడుస్తావు? నాకిష్టమైంది. నేను చేయించాను. ఈ ముండసంపాదించింది నేనేంఖర్చుపెట్టలేదు.

రంగా- వింటున్నావుగా బాబాయి.

సత్యం- బావా! నామాటవిను.

రంగా- విన్నాంలేవోయ్, పెద్దన్యాయస్తుడివి బయలుదేరావు. చేసుకున్న పెళ్ళానికి తిండిపెట్టలేక కొంపలమ్మట పూట కూళ్ళు తింటున్నాడూ? ఈయనగారు ఊరుని ఉద్ధరిస్తాడట?

సుశీ- (కోపంతో) అన్నయ్యా!

సత్యం- (అవమానంగా) సుశీ! అదేంలాభంలేదు ఊరుకో! తప్పంతానాదే! వాళ్ళనని ప్రయోజనంలేదు. యింత వరకూ వాళ్ళ అభిమానంతో యిక్కడుంటున్నామనుకున్నాం. కాని వాళ్ళకు కష్టంకలిగించేవిధంగా మనం యిక్కడెందుకుండాలి?

నర- సత్యం

రాఘ- చదువుకున్నవాడివి నువ్వుగూడా అలా తొందరపడితే ఎలాగురా సత్యం?

సత్యం- పరిస్థితులు మనల్ని దాటిపోయినాకగూడా యింకా తొందరపడవద్దంటావేం? మామయ్యా!

సుశీ- (ఏడుస్తూ) మాకుమాత్రం చీమూ నెత్తురూలేవా? బాబాయి. ఆడపిల్లకు అత్తవారిల్లే పుట్టిల్లంటా రందు కనే, అన్నయ్యా! నీదేమీతప్పులేదు. అంతా మాదే తప్పు? నీకు కోపంవస్తుందనుకుంటే ఏనాడో వెళ్ళిపోయే వాళ్ళం? నీతోపాటు నేను మగపుటకపుడితే నువ్వు యిలా అనగలవా! నేనూ ఆస్థిలోసగం పంచుకునే దాన్నేగా? రెండుపూటలు తింటానికే నోచుకోలేక పోయాను.

రంగా- యిదేం ధర్మసత్రంగాదు. మీరంతా సంవత్సరాల తరబడి పడితింటానికి, యిదిగో! రాఘవయ్య బాబాయి. నేను నిజంగానే చెపుతున్నాను. ఈ భాగాలపంపిణీ తెగే వరకూ, ఈ యింట్లో వుంటానికిగాని, తింటానికిగానీ, ఎవ్వరికీ అధికారంలేదు. జాగ్రత్త! మళ్ళీ చెపుతున్నాను ఇది నాయిల్లు. యిందులో నాకు భాగంవుంది. ఈ దెబ్బతో చావో, బ్రతుకో తేలాలి, యికనుండి ఎవరి దారి వాళ్ళుచూచుకోవటం మంచిది. (రివ్వున బయటకు వెళ్ళిపోయాడు నరసయ్య మంచంలో కూల

బడ్డాడు. రాఘవయ్య శిలాప్రతిమయ్యాడు. సత్యం
అవమానంతో క్రంగిపోయాడు. సుశీల దుఃఖంతో
కూలిపోయింది)

సత్యం- సుశీ, మనపెట్టెలూ? బట్టలూనర్దు వెళ్ళిపోదాం.

సర- (విచారంగా) సత్యం

రాఘ- సత్యం, పట్టుపట్టుమని యిప్పుడెక్కడ కెళతారా ?

సుశీ- బాబాయి. ఈయింటివిషయాలు చాలదూరంవెళ్ళాయి.
యిక మేముండటంవలన ఈ యింటికి ఏ ఆవదలొచ్చినా
అవి మానెత్తిమీదపడతయ్యి, వాడిచేత మేము మెడ
బట్టి గెంటించుకునేదాకా దేసికుండాది? బాబాయి.
యిప్పటికీ ఆత్మగౌరవం నాశనంచేసుకున్నాం?

(వీడుస్తూ)

సర- (దుఃఖంతో) సుశీ...

సుశీ- నామాటకు అడ్డుచెప్పకు నాన్నా !

సర- ఈ వృద్ధాప్యంలో నువ్వుగూడా నన్ను విడిచి వెళ్ళిపో
తావా? తల్లీ? తల్లిలేకపోయినా నిన్ను యింతవరకూ
ఎంతో అల్లారుముద్దుగాపెంచి పెద్దదాన్నిచేశాను.
మీరే నా జీవితానికి వేగుచుక్కలను కున్నాను. మీ
పైననే నా సర్వ ఆశలూ పెట్టుకుని జీవించాను. నన్ను

మీరుగూడా ఈ దిక్కులేనిస్థితిలో విడిచివెళ్ళిపోతారా,
తల్లీ !

సుశీ- అదికాదునాన్నా ! (చెప్పలేకపోతుంది)

సత్యం- నీన్న కష్టపెట్టటం మావుద్దేశ్యంకాదు. మామయ్యా !
రేపు ఈసంసారానికి ఏదొచ్చినా మేము అపనిందలపా
లవుతాము (కన్నీళ్ళు తుడుచుకుంటూ) నువ్వుచెప్పు
రాఘవయ్యమావా ? (సుశీల లోపలకు వెళ్ళిపోతుంది)

రాఘ- నిజమేరాసత్యం, (విచారంగా) నువ్వు చదుకున్నవాడివి.
నీకు నేను చెప్పాలటా ? నువ్వువచ్చిన తరువాతనే
ఈ ఊరూ, ఈ ఇల్లూ. అంతా బాగుపడి, నాలుగు విష
యాలు నేర్చుకున్నాం మేము, కాని యిప్పుడు మీరు
మాత్రం యెక్కడికి వెళతారు ?

సత్యం- ఏదో ? మావయ్య దయవలన చెప్పించిన విద్యాబుద్ధి
లున్నాయి. ఎక్కడన్నా ఉద్యోగంచేసుకుంటే పదిరాళ్లు
సంపాదించుకుంటాను. కాస్తమేము ఒకచోట నిలబడ
తరువాత నిన్నుమాదగ్గరకు తీసుకు వెళతాంలే
మావయ్యా !

రాఘ- ఎంత చల్లనిమాట చెప్పావురా ! నరసయ్యన్నా, ఇంకా
నువ్వు విచారించేదెందుకూ ?

నర- అదికాదురా, నేను యింతకాలం దేశ్చింతకాలి ? నా

యిల్లాలుపోయిననాడే నేనూ చచ్చిపోతే యివ్వాలి ఈ
దుర్మార్గంచూడకుండా పోయేవాడినేగా? నన్ను భగ
వంతుడు ఏంచేయమని యింతకాలం బ్రతికించాడో?

సత్యం- అదేమిటి మావయ్యా! నువ్వుగూడా అలా అదైర్య
పడిపోతే ఎట్లా? కష్టాలు కలకాలం వుంటయ్యా!

సర- కష్టాలు, ! ఎన్నికష్టాల్ని, ఎంతదూఖాన్ని భరించి దిగ
మ్రొంగానో ఎవరికి తెలుస్తుంది?

రాఘు- సత్యం, నేను ఒక్కటి చెపుతాగాని వింటావట్లా!
నువ్వుయిప్పుడు పట్టుపట్టుమని యెక్కడికి 'పరుగిడ
తావురా? నీకభ్యంతరం లేకపోతే ఊరిమధ్యనన్న
మాపాతయింట్లో కొంతకాలంవుండరా? కొంతకాలం
పోతే, పరిస్థితులు నెమ్మదించినాక చూచుకోవచ్చు,
నీకు యిష్టమేనట్లా?

సత్యం- సరేలే, మావయ్యా! ఈ యిల్లుకాకుండా వుంటేనరి!

సర- రాఘవయ్యా! యిప్పుడు వాళ్ళకు నువ్వేదిక్కురా!
వాళ్ళకాయెల్లు బాగుచేయించియివ్వు. మిడిమేళంగా
వెళ్ళి వాళ్ళెక్కడ అవస్థలు పడతారా?

రాఘు- నువ్వుఊరుకో సరసయ్యన్నా! సత్యానికొచ్చిన భయం
లేదు. నేనున్నాగా! ఆ. బజారుకెళ్ళేపనే మరచిపో
యాము. వెళదాం వస్తావటే సరసయ్యన్నా!

సర- పదరా! వెళ్ళివద్దాం? (యిద్దరూలేచి వెళ్ళిపోతారు విచారంగా. సత్యంగూడా బయటకు వెళ్ళిపోతాడు. చంద్రంవస్తాడు. సుశీలలోపలినుండి విచారంగావస్తుంది. చంద్రంచూచి ఆశ్చర్యపోతాడు.)

చంద్రం- ఏమిటమ్మా సుశీ అలావున్నావు?

సుశీ- (చెప్పలేక కన్నీళ్ళు విడుస్తుంది.)

చంద్రం- అదేమిటమ్మా! దేనికి ఏడుస్తావు? నాన్న ఏమన్నా అన్నాడా?

సుశీ- అన్నయ్యా! (ఏడుస్తుంది)

చంద్రం- (అర్థంకాక) ఏం జరిగింది? నాతో చెప్పటానికేం? అబ్బే! ఏమిటా ఏడవటం? (కన్నీళ్ళుతుడుస్తాడు.)

సుశీ- చిన్నన్నాయి, నాన్నా పోట్లాడుకున్నారు.

చంద్రం- ఎప్పుడూ? (ఆశ్చర్యంగా)

సుశీ- యిప్పుడే! (కన్నీళ్ళుతుడుచుకుంటూ)

చంద్రం- వాళ్ళిద్దరూ పోట్లాడుకుంటే నువ్వుయేడవటం దేనికి?

సుశీ- మేముగూడా యిక్కడనుండి వెళ్ళిపోతా మన్నయ్యా!

చంద్రం- మీరా! ఎవరెవరూ? దేనికి?

సుశీ- చిన్నన్నాయి, బావను చాలామాటలన్నాడు. మేము

గతిలేక మీయింట్లో పూటకూళ్లు తింటున్నామట ?
అదంతా యిప్పుడెందుకులే అన్నయ్యా ! ఎప్పటికైనా
మేమువెళ్ళవలసిన వాళ్ళమేగా ?

చంద్రం- ఈభాగ్యానికేనా ? నేను కనుక్కుంటానుగా ఊరుకో !
వాడికేనా ! నాకుమాత్రం యిల్లులేదూ ! (యింతలో
తెరలో సరసయ్యనొకరు కోటిగాడు పరుగెత్తుకుంటూ
వస్తాడు)

కోటి- చంద్రయ్యగారూ ! చంద్రయ్యగారూ !

చంద్రం- (అదరిపడి) ఎవరూ ?

కోటి- నేనండీ కోటిగాడిని.

చంద్రం- (లేచి) ఏమిటా ! ఏమిటీ !

కోటి- చిన్నదొరగారు ఆ పాలబట్ల ఎద్దుని తోలుకెళ్ళి ఆ కా
మయ్యగారింటికాడ అమ్ముకుంటున్నాడు దొరా !

చంద్రం- నిజమేనా ?

కోటి- నిజమేనందిదొరా ! నేను పొలాన్నండి గడ్డిమోపు
తెచ్చేసరికి గాటిని ఎద్దులేదు. దీనిపడిచావ, ఊడదీసుకు
పోయిందేమోననీ ఎతకటానికెల్లా ? యింతేముంది
ఆ కామయ్యగారి దొడ్లోవుంది. పోయిచూద్దనుగదా
చిన్నదొరగారు డబ్బుతీసుకుంటున్నారు. నేను అడగ
బోతే కర్రతీసుకుని నావెంటవడ్డాడండీ ?

చంద్రం- సరే! పో! (నౌకరు వెళ్ళిపోయాడు. చంద్రం మంచం మీద కూలబడ్డాడు, ముఖం ఎర్రబడింది, ఉద్రేకంతో రివ్వనలేచాడు. మూలనున్న ముల్లుకర్ర తీసుకుని వెళ్ళిపోయాడు. సుశీల పెద్దగా అరుస్తూ అడ్డువచ్చింది.)

సుశీ- అన్నయ్యా! అన్నయ్యా!

చంద్రం- లే, అడ్డులే, ఈవేళ వాడిచావో? నాచావో తేలిపోతుంది. యిన్ని జరిగినాక బ్రతికేం చచ్చేం?

సుశీ- అన్నయ్యా! నామాట వినన్నయ్యా! (ఏడుస్తూ)

చంద్రం- సుశీ, నన్ను ఆపకు, యిలాగనే వాడి నీస్థితికి తెచ్చాం! ఒక్కసారి కాలో, చెయ్యోవిరిచివేస్తే చచ్చినట్లుపడివుంటాడు.

సుశీ- వాడు నీయంతవాడయ్యాడు. నువ్వు యిప్పుడలా చేస్తే లోకం మెచ్చదన్నయ్యా!

చంద్రం- (రోషంతో) అనంతా మించిపోయింది. వదులు. వదులుతావా లేదా! సుశీ (అరిచాడు)

సుశీ- (గంభీరంగా) అన్నయ్యా! వాణ్ణిచంపేముందు నన్ను చంపి మరీవెళ్ళు.

చంద్రం- సుశీ... (పెద్దగా అరిచాడు మళ్ళీ)

సుశీ- ఔనన్నయ్యా! నువ్వు నన్ను చంపిమరీవెళ్ళు.

నువ్వుతొందరపడితే మనసంసారం బజారుకెక్కుతుంది. ఒక్కటాలోచించన్నయ్యా! నువ్వువాణ్ణిచంపివేస్తేలోకం ఏమంటారు? ఆస్తికోసం వాణ్ణిమనం చంపామంటుంది నరు? నిజానిజాలు లోకానికి తెలియవు. (కాళ్ళుపట్టుకొని) అమ్మకడుపున మనముగ్గురం పుట్టాము. అమ్మకడుపులో చిచ్చుపెట్టకన్నయ్యా! మనకుటుంబాన్ని సిందలపాలు చేయకన్నయ్యా! వాడిపద్ధతులు మనకు నచ్చకపోతే మనం దూరంగావుందాం? లోకంమెచ్చదన్నయ్యా! ఈనింద నాకొస్తుంది. (ఉద్దేశంకో) మీ కంత కొట్టుకోవాలనివుంటే నేనీయింట్లోవుండగా మాత్రం వీలేదు.

చంద్రం- (కర్రజారి క్రిందపడిపోయింది ఆవేశం తగ్గిపోయింది. మంచంమీద కూలబడ్డాడు. ముఖంచేతులతో కప్పుకున్నాడు. కళ్ళవెంట నిప్పులకుబదులు నీళ్ళువచ్చాయి) ఏంపనిచేశావే సుశీ...ఫీ...వెధవబ్రతుకు. ఆ ఎడ్లను యెంతప్రాణంగామేపాను. అవి మనయింటికి యెంతటి పేరు ప్రతిష్ఠలు తెచ్చినై, (యింతలో రంగారావే వచ్చాడు నోటితో ఈలపాట పాడుకుంటూను. సుశీల వెళ్ళిపోమ్మని పైగచేసింది. కాని, అదిపట్టించుకున్నట్లు లేదు. సరాసరి దర్జాగా లోపలికొచ్చాడు. చంద్రానికి ఆవేశం మళ్ళీపోగింది సుశీల వణికిపోతుంది.)

చంద్రం- ఎద్దేమైందిరా?

- రంగా- (నిర్లక్ష్యంగా) అమ్మేశాను.
- చంద్రం- (ముఖం ఎర్రబడింది) యెవరినడిగి !
- రంగా- నాయిష్టంమీదనే ! (గంభీరంగా)
- చంద్రం- నీయిష్టంమీదనేనా ?
- రంగా- (రెట్టిస్తూ) ఔను
- చంద్రం- ఎందుకమ్మావురా ?
- సుశీ- అన్నయ్యా !
- చంద్రం- (కోపంగా) నువ్వుఊరుకో సుశీ, ఎందుకమ్మావురా ?
- రంగా- నాకు డబ్బు అవసరముండి.
- చంద్రం- గడ్డితినకపోయావు ?
- రంగా- (పలుకడు)
- చంద్రం- ఎవరినడిగమ్మావు ! పలుకవేం ?
- రంగా- (కోపంతో) చెప్పాను. నాయిష్టమేనని !
- చంద్రం- నీపెత్తనమేనన్నమాట ?
- రంగా- ఔను. నా ఆస్థిమీద నాపెత్తనంలేకపోతే, యింకెవరి కుంటుంది ? నువ్వెవ్వడివి అడగటానికి ?
- చంద్రం- అంత బరితెగి పోయావన్నమాట ?
- రంగా- మిమ్మల్నిబట్టే !...
- చంద్రం- ఆ...మాడర్చేద (లేచాడు పెటపెటా గూబపగిలే

టట్లుగా కొట్టాడు. ఆవేశంలో రొప్పుతూవుంటాడు. సుశీల భయంతో లోపలికి పారిపోయింది.)

చంద్రం- తిత్తితీస్తాను. జాగ్రత్త! ఛీ. వెధవబతుకు. ఎందుకురా ఏళ్ళొచ్చినై, నీవుటక తగలెయ్యా! (ఆగలేక లోపలకు వెళ్ళిపోబోతూవుంటాడు. రంగారావు నిశ్శబ్దంగా నలువైపులాచూచాడు. (పక్కనున్న ముల్లకర్ర తీసుకుంటున్నాడు. యింతలో నరసయ్య బయటనుండివచ్చి చూచి కంగారుపడ్డాడు. రంగారావు రోషంతో వుండటం గమనించాడు. చంద్రాన్ని కొట్టబోతున్నాడని గ్రహించాడు. ఆవేశంతో)

నర- ఏమిటా! అది? ఒరేయ్ రంగడూ? (పెద్దగా అరుస్తూ మధ్యకు పరుగెత్తాడు. రంగారావు కర్ర విసురుగా వెళ్ళి బలంగా నరసయ్య తలమీదపడింది. “అమ్మా” అంటూ క్రింద పడిపోయాడు. రక్తంలో మునిగిపోయాడు. చంద్రం పోతున్నవాడల్లా వెనుదిరిగిచూచి తండ్రినిపట్టుకున్నాడు. రంగారావు కర్రక్రిందపారవేసి నిశ్శబ్దంగా బయటకు వెళ్ళిపోయాడు. సుశీలవచ్చిచూచి కెవ్వన కేకవేసింది.

చంద్రం- నాన్నా...నాన్నా...(క్రిందపడ్డ కర్రతీసుకుని బయటికి పరుగెత్తాడు. సుశీల అన్నయ్యా! అంటూ అరిచింది.)

(తె ర)

“ రై తు బి డ్డ లు ”

నాలుగవ రంగం

[తె ర]

సీను- (అని సరసయ్యగారి యిల్లు. అంతా వెనుకటిమూదిరి
గానే వుంటుంది. బయటనుండి చంద్రంవస్తాడు. బయట
నుండి పాటవినుపిస్తుంది.)

పాట

ఈ బ్రతుకులే యింతేనురన్నా
మన బాధలకు అంతమేదన్నా ||
మనిషి మనిషికిమధ్య
మమతలే త్రెంచుకొని
శోకిస్తే ఏముందిరా
లోకమేయింతేనురా ? || ఈ ||
అన్నపై తమ్ముకి
అనుమానమేరన్నా
తండ్రిపై కొడుకుకి
తగని ద్వేషంబన్నా
గుండె గుండెకుమధ్య
ఘోషించు ద్వేషాలు
ఆరిపోయే దెన్నడన్నా-మన
ఆత్మలకు శాంతిలేదన్నా || ఈ ||

(యింతలో సరసయ్యగారి పాలేరు కోటిగాడువస్తాడు)

కోటి- చంద్రయ్యగారూ

చంద్రం- (తలెత్తి) ఏమిటా !

కోటి- ఆ పాడిగేదలు అల్లాడి చత్తున్నాయండి

చంద్రం- దేనికి !

కోటి- ఆటిని నన్నా యియ్యాలా పాలుదీసినాళ్ళే లేరండి.

చంద్రం- ఓ...అదా ! (నిట్టూర్చాడు)

కోటి- పాడిగేదలు కట్టుగొయ్యలదగ్గర అల్లాడిచత్తున్నాయండి

చంద్రం- నేనేం చేసేదిరా !

కోటి- అట్టాగంటే ఏట్టాగండిదారా ? చిన్నప్పుడునుండీ ఆ గొడ్డూగోదా మంచిచెడ్డల్ని చూస్తుంది మీరేనయ్యే ! పెద్దదొరగారు మంచంపట్టిరి. చిన్నదొరగారు ఈసండు కై నాతొంగిచూడ్డాయే, ఆదొరసానెమ్మగారు ఊరిమధ్య కెళ్ళిపోయిరి. అంతా అట్టాగంటే ఏట్టాగండిదారా ?

చంద్రం- (విసుగ్గా) ఏమిటీసోది ?

కోటి- నిన్నల్లా పాలుతియ్యకపోతిరి. యియ్యాలన్నా ఆటి ముఖం చూసినాళ్ళు లేకపోయిరి. పొద్దుగూకొత్తుంది. ఆగేదలు రెండూ కట్టుగొయ్యలదగ్గర గోడలుపగితే టట్లు అరిచిచత్తుండయ్యండి

చంద్రం- చస్తే చావసియి. అందరిపీడా విరగడైపోతుంది.

కోటి- ఆ లేగదూడలు నన్నల్లా అరచి అరచి యియ్యాలఅడ్డం పడిపోయినైయండి. ఆ పాడిగేదలు తాళ్లు త్రేంపుకు పోతున్నయి.

చంద్రం- వెళ్ళి ఆదూడల్ని పాలకువదలిపెట్టు. అవ్వయినాత్రాగి బ్రతుకుతే.

కోటి- ఆపాలన్నీ అయ్యెక్కడ తాగిచ త్రయ్యండి. ఒక్కొక్కటి నాలుగుశేర్లపాలు యిచ్చేగేదలయ్యె, యిదివరకు సుశీలమ్మగారు సుబ్బరంగా పాలుతీసినా యింకా ఆదూడలకు పాలెక్కువై జబ్బుచేసినైకదండి?

చంద్రం- పోనీ, మారాఘవయ్య బాబాయిని తీసుకెళ్ళుమని చెప్పిరా?

కోటి- ఆరెండు గొడ్లపాడి ఆరాఘవయ్యగోరు తీసుకెళ్ళితే ఏమొత్తందండీ? మీకిట్టమైతే... సుశీలమ్మగారికిచెప్పి వస్తాను.

చంద్రం- నీకుకాదురాచెప్పేది! నువ్వెళ్ళి చెప్పినపని చెయ్యరాదూ?

కోటి- సరే! అట్టాగేలెండిదొరా! (వెళ్ళిపోతూ మళ్ళీ తిరిగి వచ్చాడు)

చంద్రం- దేనికీగా మళ్ళీవచ్చావు?

కోటి- (నసుకుతూ) పెద్దదొరగారికి ఎట్లావుందండి వంట్లో !

చంద్రం- ఈ తెండురోజులనుండే ఆయనపరిస్థితి ఆందోళనగానే వుంది. యివ్వాలకాస్త కులాసాగావున్నాడు.

కోటి- (విచారంగా) పోనియ్యండిదొరా ! ఆమారాజు ఈ గండం తప్పి బతికిబయటపడితే అదే పదివేలు. పదేళ్ళనుండే ఈదొడ్లో నాకరీచేస్తున్నాను. నన్ను ఎన్నడన్నా ఒక్కమాట అనియెనుగా ? వందో పెద్దమాళ్ళగు ముసిం చుకొచ్చి అంత ఘోరం జరిగిపోయింది. (అమాయకంగా) యింకా సుశీలమ్మగారు యిక్కడకురాదా దొరా !

చంద్రం- యింకా అదెందుకొస్తుందిరా ! దానికి యిక్కడేం యిల్లా వాకిలా ? పడివంచల బ్రతుకై పోయింది.

కోటి- నలుగురుండొక మాటా మాటారాకుండా వుంటుందా దొరా ? సుశీలమ్మగారుపోయినాక ఈయింకికచే పోయిందండి !

చంద్రం- నాన్న సంపాదించిన గౌరవమర్యాదలు పోయినై. బంగారంలాంటి ఎద్దుపోయింది. నిన్నటివరకూ కళకళలాడుతూవుండే యిల్లంతా సూన్యమైపోయింది. ఇప్పుడు “దినదిన గండం, దయ్యాలపోరు” లాగుంది.

రాఘు- (వస్తూ) ఓరి, వీళ్ళతల్లిశిగ్గోయ్యా ! వాళ్ళకు మరీ పట్ట

పగ్గాల్లేకుండా వున్నాయిరా? ఈకొంపకీగతిపట్టించంటే,
నేను ఏమిటోననుకున్నాను. కాని, ఈగోడచాటు గున
గునలుచూస్తే యిప్పుడర్థమౌతుందిరా?

చంద్రం- ఏమిటిబాబాయి? ఏమిటి? (కోటిగాడు వెళ్ళాడు.)

రాఘ- ఓరి, నీమేళాం పాడుగాను, నువ్వువట్టి పిచ్చాడివిరా?
వాటితల్లిశిగ్గొయ్యా! ఆ ఎడ్లపందాలవల్ల వచ్చిచచ్చిందే
ముంది? పండంటికాపురం పాడుచేశావు!

చంద్రం- (ఆశ్చర్యంగా) బాబాయి.

రాఘ- ఆ యదవనాయాళ్ళు మనముదనస్టపోడిని బుట్టలో వేసు
కుని యిట్లాపగసాధిస్తారని నేనెప్పుడు అనుకోలేదురా?

చంద్రం- అసలు ఏం జరిగిందోచెప్పు బాబాయి.

రాఘ- ఆ... ఏంజెప్పిచచ్చేదరా! అది తలుపుకోస్తే ప్రాణం
తరుక్కుపోతుంటేను, ఆ ముదనస్టపు ఎడ్లపందాల దగ్గర
జరిగిన పోట్లాట యంతకాడికి తెస్తూందనుకోలేదు! వీడు
దేనికి తెచ్చినట్లు పదివేలరూపాయలు? వాళ్ళు పగ
సాధించటానికి మంచి అవకాశం సంపాదించారా?

చంద్రం- శ్యామలను కనుక్కుంటే యింక ఏమన్నవిషయాలు
తెలుస్తాయేమో?

రాఘ- ఎట్లాకనుక్కుంటారా? ఈరాత్రికి దీనిపెళ్ళయ్యే, మీ
యింటికి వస్తుందని దాన్నిచచ్చేటట్లు బాదాడట దాని

బాబు ముండాకొడుకు. ఈ పెళ్ళిసందట్లో ఎట్లాపీలు పడుతుందిరా ?

చంద్రం- (బరువుగా నిట్టూర్చి) యివ్వాలరాత్రికిపెళ్ళి. అవును. ఆ మాటేమరచిపోయాను.

రాఘు- (వినపడక) ఏమిటా అంటావు ?

చంద్రం- ఆ...ఆ...ఏమీలేదు బాబాయి, నాన్న కెలావురా ?

రాఘు- యివ్వాలమధ్యాహ్నంనుండి కాస్తజ్వరం తగిలిందట ! వెళ్ళిచూచిరాకపోయావా !

చంద్రం- వెళ్ళొస్తాలేబాబాయి, యిదిగో బాబాయి. మాపాడి గేదెల్ని పాలుతీయ్యలేదు నువ్వుతీసుకెళ్లు

రాఘు- నాకెందుకురా ? మా పాడి గొడ్లపాలే త్రాగేవాళ్లు లేకపోయారు.

చంద్రం- అవి ప్రొద్దుటినుండి అరచిచచ్చిపోతున్నాయిబాబాయి.

రాఘు- ఓరి, నీమేళాంపాడుగాను. ఆమాటచెపితే నేనుతీసిచ్చి పోయ్యేవాడినేగా ?

చంద్రం- పోనీ, యిప్పుడుతీసుకెళ్లు.

రాఘు- ప్రొద్దుగూకవచ్చింది. యికనన్నా దీపం వెలిగించరా ? నేను వెళ్ళిపాలుతీసి యిచ్చివస్తాను. ఓరి, వాళ్ళతల్లి శిగ్గోయ్యా. బంగారంలాంటి సంసారాన్ని ఎలాపాడు

జేశ్వారా ! (రాఘవయ్య వెళ్ళిపోయాడు. చంద్రం అలాగే దిగులుగా కూర్చున్నాడు. యింతలో బయటనుండి సన్నాయి మేళాలధ్వని వినిపించింది. కంగారుపడ్డాడు. ఆందోళనతో బాధపడుతూ కూర్చున్నాడు. మళ్ళీ లేచాడు. లోపలకు వెళ్ళాడు. మళ్ళీ వచ్చి కూలబడ్డాడు. యింతలో శ్యామల వచ్చింది. పెళ్ళి కూతురు ముస్తాబులో వుంది. 'ముఖం అంతా ఏడుపుతో ఎరబడివుంది. శ్యామలను చూడగానే చంద్రం రివ్వున లేచి వెళ్ళాడు. శ్యామల దుఃఖం ఆపుకోలేక పోయింది.)

చంద్రం- శ్యామలా !

శ్యామ- చంద్రం... (యిద్దరూ కలిసిపోయారు. ఓక్షణం గడిచింది. బయట సన్నాయి మేళం మళ్ళీ వినిపించింది ఇద్దరూ అదిరిపడ్డారు.)

చంద్రం- నిన్ను ఎవరూ చూడలేదా ? శ్యామలా !

శ్యామ- లేదు.

చంద్రం- మీనాన్న లేడా యింట్లో ?

శ్యామ- వున్నాడు !

చంద్రం- నువ్వు వచ్చినట్లు తెలిస్తే

శ్యామ- చంపేస్తాడు ! అంతేగా !

చంద్రం- అంతేనా !

శ్యామ- కాకపోతే యింకా ఏంచేస్తాడు ? తనపగ సాధించుకో
టానికి నాజీవితాన్ని పాడుచేస్తున్నాడు. (ఏడుస్తుంది.)
ఈపెళ్ళికన్నా సన్నేంచేసినా నేను చింతించను.

చంద్రం- ఏడుస్తున్నావా శ్యామలా ?

శ్యామ- అంతకంటే ఆడదాన్ని నేను చేయగలిగిందేముంది ?
సన్నయిలా అన్యాయంచేస్తూవుంటే నువ్వుచూస్తూ
పూరుకుంటావా ?

చంద్రం- సన్నేంచేయమంటావు శ్యామలా ? అవతల మా
నాన్న మృత్యుముఖంలోవున్నాడు. ఈయింట్లో “నా”
అనేవాళ్ళులేరు. లేకపోతే ... (పళ్ళుకొరుకుతాడు కో
పంతో)

శ్యామ- లేకపోతే నేను ఈమనస్సులేని మనువుకువెళ్ళి కుళ్ళి
కుళ్ళి యేడవాలిసిందేనా !

చంద్రం- లేదు. నువ్వు ఏడవనక్కరలేదు.

శ్యామ- అంతభాగ్యంకూడానా ! యిప్పుడునన్ను ఏంచేసినా
నీదేభారం. నిన్నుయెంతగా ప్రేమించానో ఎవ్వరికేం
తెలుస్తుంది ? నా ఆశలన్నీ అడుగంటి పోతున్నాయి.
సన్ను ... సన్ను యిలా పరాయిదాన్ని చేస్తుంటే
చూస్తూ పూరుకుంటావా ? చంద్రం !

చంద్రం- (ఆవేశంతో బాధపడుతూ) సన్నుకాస్త ఆలోచించు

కోనీయూ శ్యామలా ? అవతల మానాన్న మృత్యు ముఖంలోవున్నాడు. ఒకనైపున మా కుటుంబమంతా ముక్కలై పోయివుంది. నన్ను...నన్ను అర్థంచేసుకో శ్యామలా ?

శ్యామ-నిన్ను అర్థంచేసుకున్నాను కాబట్టే పెళ్ళిపీటలమీదనుండి గూడా లేచివచ్చాను. మానాన్న చేత ఎన్నో హింసలు పడ్డాను. నువ్వు నన్ను కాదంటే ఈ గుక్కెడు ప్రాణం పోవటానికి చాలా మార్గాలున్నయితే చంద్రం.

చంద్రం- (ఆవేశంతో) శ్యామలా !

శ్యామ- నిన్నటివరకు తియ్యటి కలలుకన్నాం, ఈజీవితానికి నువ్వే నెలుగుకున్నాను (వీడ్చింది)

రాఘు- (బయటనుండి పెద్దగా) చంద్రం ! ఒరేయ్ చంద్రం. ఒకసారి యిట్లారా ! రా !

చంద్రం- ఆ...ఎస్తూన్నా బాబాయి. శ్యామల ఒక్కక్షణం ఆగుతావా ?

శ్యామ- మనయిద్దరి స్నేహాలూ తెగిపోవటానికివుందిగూడా ఒక్కక్షణమే ? (విసిపించుకోడు. బయటకు వెళ్ళాడు. శ్యామల కొయ్యబారిపోయింది. కన్నీళ్లు జలజలరాలి క్రిందబడ్డాయి. యింతలో కామయ్యవచ్చాడు నవ్వు తూను. కామయ్యనుచూచి శ్యామలహాడలిపోయింది.)

కామ- అదేమటమ్మాయి. నాన్న నీకోసం వెతుకుతున్నాడు. యింటినిండ పెళ్ళివాళ్ళేమిటి? నవ్వుయిక్కడికి రావటమేమిటి? నేననగూడదుగాని. నవ్వు యిలాచేస్తే నాన్న గౌరవం యింకేమన్నా వుంటుందా? చెప్పు?

శ్యామ- (కొయ్యబారిపోయింది. పలుకదు)

కామ- ఇంకా అలాగే నిలబడ్డావేం తల్లీ? నలుగురికీ తెలిస్తే ఎంతఅప్రతిష్ట. రామ్మ; రాపోదాం! (దగ్గరకొస్తాడు. శ్యామల లోపలకు పాఠిపోవాలని చూస్తుంది. కాసి కామయ్య అడ్డునిలబడతాడు. చెయ్యిపట్టుకుని తీసుకు వెళ్ళబోతాడు శ్యామల ఏడుస్తుంది.)

శ్యామ- నన్ను వదలిపెట్టు. నేనురాను.

కామ- అయ్యో! అరవకమ్మా! నలుగురికీ తెలిస్తే యింకా తలెత్తుకోగలమా?

జగ- (బయటనుండి పెద్దగా అరుస్తూ) ఒరేయ్ కామయ్యా! బయటకు లాక్కురారా! దీనిజన్మ తగలెయ్యా! యింకా అక్కడజచ్చింది దేనికిరా?

శ్యామ- నేను...(ఏడుస్తుంది)

కామ- నాన్నకు నేనుమాత్రం నిన్ను అప్పగిస్తానా? నేననగూడదుగాని. నాకూతురొకటి, నువ్వొకటీనా? రా! పరవాలేదులే! రామ్మా! (యింతలో రాఘవయ్యవచ్చాడు.

రాఘవయ్యనుచూచి బలవంతంగా లాక్కెళ్ళబోతాడు) అలాచిలబడి తే ఎలాగమ్మా! అవతలపెళ్ళిముహూర్తం గూడ సమీపిస్తుంది. పద.

రాఘ- ఓరినీతల్లీ శిగతరగ! యిక్కడికికూడా దాపురించా వట్లా!

కామ- రాఘవయ్యా కాస్తజాగ్రత్తగా రానీయి మాటలు.

రాఘ- ఎందుకురాముండా! నీకుమిల్లే చంకలక్రిందమట్టినలిపి లోకులకాపురాలు పాడుచేసేరకం కామరానాది! ఛీ. నీజస్మగలెయ్యా! (పై నవ్వాస్తాడు. కామయ్య ఒక్క సారి కోపంగాచూచి శ్యామలను బలవంతాన లాక్కు వెళ్లాడు. యింతలో చంద్రంవచ్చి చూచాడు. మూల నున్న కర్రకోసం పరుగెత్తుతాడు. రాఘవయ్య పట్టు కొని ఆపుతూ)

రాఘ- చంద్రం. చంద్రం. ఏమిటిరా! ఏమిటిరా! ఈ పిచ్చి ఆవేశం? (యింతలో బయటనుండి శ్యామల “అమ్మో నాన్నా... నన్ను చంపకు. నన్ను చంపకు... పద వేదిక్కు మాలినముండా. పద.” అన్నమాటలు వినిపిస్తాయి.)

చంద్రం- బాబాయి. నన్ను వదలు. యివ్వాలి శో వీళ్ళకోరికడ తాను యింతజరిగినాక యింకా బ్రతికెందుకు బాబాయి.

రాఘు- ఓరి. పిచ్చిముఖమా ? తొంగరపడితే పనులవుతయ్యా!
అవతల నాన్నకు జ్వరంలో సంచుగుణాలుగూడా ప్రవేశించినైయట. త్వరగా అక్కడకుపద.

చంద్రం-(చంద్రం కర్రక్రిందపడవేశాడు. మంచంమీద కూలబడ్డాడు) ఎంతపనిజరిగింది బాబాయి.

రాఘు- ఓరి వీళ్ళతల్లిశిగ్గొయ్యా ! మీబ్రతుకుల్నికాస్తా పాడు చేస్తున్నారుగదరా ? (యింతలో బయట సన్నాయి మేళం వినిపిస్తుంది. చంద్రం ఆవేశం మరీ పొంగుతుంది.)

చంద్రం- బ్రతికిసాధించాలి. ఏంసాధిస్తాను. నా ఆఖరిప్రయత్నం గూడా విఫలమైపోయింది. నాబ్రతుకే భగ్నమైపోయింది.

రాఘు- ఏమీకాలేదురా. నాన్నదగ్గర కెళ్ళొద్దాంరా ? అక్కడ సుశీల వక్కతే ఏడుస్తూకూర్చునివుంది. వెళదాంపదరా ? (యింతలో నరసయ్యనౌకరు కోటిగాడువచ్చాడు ఏడుస్తాను.)

కోటి- చంద్రయ్యగోరూ !

రాఘు- యేమిటిరా ?

కోటి- చిన్నదొరగారు కొట్టాడండీ.

చంద్రం- దేనికి ?

కోటి- వామిలో గడ్డిదుయ్యటానికి వెళితేను. దుయ్యటానికి వీలేదని కొట్టాడండి.

చంద్రం- అట్లాగా ! (ఆవేశంతో లేచాడు)

కోటి- యికనుండి వామిచాయలకొస్తే పూడ్చిపెడతానన్నాడండి.

చంద్రం- విన్నావుగా బాబాయి! ఎంతవరకని తలవంచుకొని పొయ్యేది? వరేయ్, నువ్వు వెళ్ళి గడ్డిదుయ్యి. ఎవడడ్డి మొస్తాడో చూస్తాను.

రాఘు- ఒరేయ్ చంద్రం, నువ్వు తొందరపడతావేంరా? అవతల నాన్నకు ప్రాణంమీదకొచ్చింది. ముందు అక్కడకు పదరా?

(యింతలో రంగారావే వచ్చాడు. కోటిగాడు పారిపోయాడు)

రంగా- యిదిగో! రాఘవయ్య బాబాయి. ఈ పొలికేకలకు బెదిరి పొయ్యే వాళ్ళెవరూ లేరిక్కడ! యివ్వాలనుండీ ఆ వామిలో గడ్డిదుయ్యటానికి వీలేదు!

చంద్రం- ఎట్లా వీలేదో చూస్తాగా?

రాఘు- నామాట ఎవరన్నా వింటారా! మీరు యిద్దరూ తగువుపెట్టుకోని ఆనోరులేని పశువుల్ని చంపుతారట్రా?

రంగా- బాబాయి, నువ్వు మావిషయాల్లో కలుగజేసుకోకు. యిదిగో! ఈ యింటికిగూడా తాళం వేస్తున్నాను. భాగాలపంపిణీ అయినతరువాతే ఈకొంపలో ఎవరున్నాను. అంతవరదాకా ఎవరిదారివాళ్ళు చూచుకోవటం మంచిది!

చంద్రం- ఆమాత్రంగుండెలుంటే వచ్చి యింటికి తాళంవెయ్యమను తెలుస్తుంది?

రంగా- (ఉద్రేకంగా) ఎవరికి గుండెలున్నదీ యిప్పుడే తెలుస్తాను రమ్మను ఎవడడ్డమొస్తాడో? (వెళ్ళి యింటికి తాళం వేస్తాడు. చంద్రం మూలనున్న పలుగుదీసి తాళం బద్దలుకొట్టబోతాడు. రాఘవయ్య అడ్డమొస్తాడు.)

రాఘ- నామాట విసండిరా రంగారావు! అంతా పంచుకోవాలంటే కాస్తగుట్టుగా పంచుకోండిరా? యిలా నలుగురూ నవ్వాలటరా! పట్టించుకో.

చంద్రం- మానమర్యాదలు మట్టిలో కలిసినాక బ్రతికెందుకు?

రంగా- పెద్ద మర్యాదకలవాడివి దొరికావులేవోయి. యిదిగో బాబాయి. మళ్ళీ తాళంతీస్తే మాటదక్కదు.

చంద్రం- బాబాయి అడ్డంలే!

రంగా- తాళంమీద చెయ్యివేసి బ్రతుకు తెలుస్తుంది?

రాఘ- రంగారావు!

రంగా- బాబాయి. మళ్ళీ చెవుతున్నాను, మావిషయాల్లో జోక్యం కలుగుజేసుకోకు. ముసలాడ్ని మంచిజేసుకొని ఆస్తంతా కాజేయాలనిచూస్తారూ, చూద్దాంగా?

చంద్రం- ఏమిటా? నువ్వుచూచేది! (పైకెళ్ళబోతాడు)

రంగా- రానీయి. ప్రాణంమీద తీపివుంటే, (యింతలో బయట నుండి సన్నాయిమేళం తీవ్రస్థాయిలో వినుపిస్తుంటుంది. కోటిగాడు పరుగెత్తుకుంటూవస్తాడు. చంద్రం తాళం బద్దలుకొట్టటానికి రెండుచేతులతో పలుగు పైకెత్తుతాడు.)

కోటి- రాఘవయ్యగోరూ. పెద్దదొరగారు, పెద్దదొరగారు.

చంద్రం- ఏమిటిరా? (పలుగుదించాడు)

కోటి- చచ్చిపోయాడు. (ఏడ్చాడు)

చంద్రం- (చేతుల్లోనుండి పలుగుజారి క్రిందబడింది దుఃఖంతో) నానా. (బయటకు పరుగెత్తాడు)

రాఘ- యింకాచూస్తావేంరా! పదరా దిక్కుమాలినాడా! (త్వరగా వెళ్ళబోయాడు. రంగారావు నిలబడ్డాడు.)

(తేర)

“ రై తు బి డ్డ లు ”

అయిదవరంగం

[తె ర]

సీను- (అది జగన్నాథరావుమేడ - ముందు వరండాహాలు.
అంతా వెనుకటిసీనే - శ్యామలకూర్పుని విచారంగా
పాటపాడుతుంది. క్రొత్తచీరె-మెడలో మంగళసూత్రం -
రాత్రితలలో తురిమిన మల్లెపూలు వాడిపోయివుంటాయి.
కన్నీటితోముఖమంతా కందిపోయివుంటుంది.)

పాట

శ్యామ- తుదిఆశ మొదలంట
తెగిపోయె ఈరాత్రి
కారుమేఘపు తెరలు
జారెనే మననదుమ
బ్రతుకంత నీరాత్రి
దుఃఖభరమై తోచె ||తు||
మధుర స్వప్నాలన్ని
మటుమాయమైపోయె
మోయరాని స్మృదయబాధ
మరువలేని వలపుగాధ
మిగిలిపోయెనా ? జీవితమే
పగిలి కూలెనా ? ||తు||

(పాటలయిపోయేసరికి తేరలో జగన్నాథరావూ, కామయ్యా పెద్ద పెద్దగానవ్వుతూ వస్తుంటారు. శ్యామల కన్నీళ్ళు తుడుచుకొంటూ లోపలకు వెళ్ళిపోతుంది. యిద్దరూ వస్తారు)

జగ- ఆ...(కూర్చుంటూ) ఈరువాత యేంజరిగిందిరా?

కామ- యింకాజరిగేదేమిటీ (నవ్వుతూ కూర్చొని) నేననగూడదుగాని. మళ్ళీవాళ్ళకు పునర్జన్మంటూ ఒకటి వుంటుందా? అః (నవ్వి) ఏమో, నాకునమ్మకంలేదు.

జగ- కొండనగ్గర ఆచంద్రంగాడికి పట్టపగ్గాలున్నయ్యటయ్యా! వాడు ఎంతపందాల్లోగెలిస్తేమాత్రం పెద్దా చిన్నా. తారతమ్యం వుండనక్కర్లా?

కామ- అందు కేగా అనుభవిస్తున్నాడు. నేననగూడదుగాని. “చేసుకున్నవాడికి చేసుకున్నంతమహాదేవా” అన్నారు పెద్దలు.

జగ- అనిసరేగాని, ఆ రాఘవయ్యగాడికీ, వీళ్ళకూ ఏమిటా సంబంధం?

కామ- ఆ...సంబంధం ఏముందీ! ఏదో యింటిప్రక్కయిల్లు. నేననగూడదుగాని. ఆనరసయ్యంటే వాడికిచచ్చేంత అభిమానం. అంతకంటే ఏముంటుంది?

జగ- ఈ రాఘవయ్యగా డెక్కడ దాపురించాడయ్యా! మనకు శనిగ్రహమల్లేను.

కామ- నేననగూడదుగాని. ఏట్లో ఎదురీదేవాడికి గడ్డిపరక లాధారం సరిపోతుందా ?

జగ- బాగాజెప్పావు. (నవ్వి) అదినరేగాని ఈ సంవత్సరం భూమిసాగు పాడుబెట్టినట్లైనా ?

కామ- గొడ్డుగోదా, చెట్టుకొకటి పుట్టుకొకటి అయిపోయి నయ్యా! ఆ నరసయ్య చావుతో భాగాలపంపిణీకోసం యింటికి తాళాలువేశారా! నేననగూడదుగాని. నర సయ్య సంసాదించిన పరువుమర్యాదలు గంగలో కలి సిస్తే. యివ్వాలి ఊళ్ళోగుక్కెడు మంచినీళ్ళు పుడత య్యండి వీళ్ళకు ?

జగ- యిప్పుడు ఈ చంద్రంగాడు చెల్లెలుగర్గరకు చేరాడటగా ?

కామ- అంతకంటే వాడికి దరేముందీ ? నేననగూడదుగాని రంగారావు యింతలేసి అఘాయిత్యాలు చేస్తాడని నేను కలలోగూడా అనుకోలేదు.

జగ- వాడికి నువ్వుబోధించినబోధ అలాంటిది. మరి...

కామ- (నవ్వుతాడు) ఏదీ. ఆపాతపెండెలోది ఒకనాలుగు పుగాకుతుంపు లిలాపడవెయ్యి.

జగ- అదినరేగాని. లేవు ఈ గ్రామపంచాయితీ ఎలక్షనులో ఈ సత్యంగాడు మనకు అడ్డమొచ్చేలాగున్నాడురా ?

కామ- వాడిమొహం. వాణ్ణిచూసి భయపడతారేమిటి ?

జగ- ఈ డిఫ్ఫోవున్న కుర్రవెధవలంతా వాడివెంట పడుతున్నారయ్యె.

కామ- నేననగూడదుగాని కుర్రవాడికేం తెలుసురా వుండేలు దెబ్బని నోరువాయిలేని ఈకుంకలేంజేసి ఏడుస్తారంటావు?

జగ- అలా అనగూడదురా ! వాడేవో ఈనుధ్య గ్రామపున రుద్ధరణ కార్యక్రమం బుజానవేసుకొని స్కూళ్ళని, లైబ్రరీలనీ, హాస్పటలులనీ, వాడిశార్థం అని ఈ పిచ్చిజనానికి మందువేశాడుకదరా ?

కామ- అదే నేనూ ఆలోచిస్తున్నాను. నేననగూడదుగాని. రంగారావు గాడిద్వారానే మనం వాడికి పుటంపెట్టాలి.

జగ- (ఆలోచనాపూర్వకంగా) అదే ఎట్లాగని?

కామ- అసలు వాడినిరానీ యిక్కడికి. నేననగూడదుగాని. డిఫ్ఫో అనేకకులాల వాళ్ళున్నారు.

జగ- (పుగాకిస్తాడు) వుంటే ?

కామ- కులపెద్దల్ని పట్టుకున్నామంటే ఈ కుర్రకుంక లేంచేస్తారు ? నేననగూడదుగాని. పెద్దవాళ్ళే మనపక్షాన చేరితే వీళ్ళకు యింటిదగ్గర తిండిగూడా పుట్టకుండా చేయగలం.

జగ- (నవ్వి) నువ్వు అంతటివాడివి కాదనికాదు. కాని, ఆ పెద్దవాళ్ళు మనపక్షానికిరావటం ఎట్లాగా అని ?

కామ- (నవ్వి) ఆ...దానికిగూడా ఓపెద్ద ఆలోచనదేసికి?
 “డబ్బుకు దానుడు కానివాడిని ఈ భూప్రపంచంలో
 చూచావా? అని. నేననగూడదుగాని. అదంతా మన
 చేతిలోవుంది.

జగ- డబ్బుపోతేపోయింది. ఓడిపోతే పరువుపోతుందికదా?
 అని.

కామ- అది నేనుమాత్రం ఆలోచించటంతే దంటారా? ఈ
 డిబ్బో మరకమ్మజనాభా యెంతవుందో. అంతమంది
 నాయుళ్ళున్నారు. నేననగూడదుగాని. వాళ్ళ నాయకు
 డిని చీల్చామా? యింకా ఆసత్యంగాడికి ఒక్కవోటు
 వస్తుందండి?

జగ- అంత తేలిగ్గా వాళ్ళుమాత్రం మనతరుపుకు రావద్దూ?

కామ- ఎందుకురా? ఒక్కవెయ్యిరూపాయలు వాళ్ళ మొ
 ఖాన పారవేయండి. తరువాత నేనాడిస్తాను వాళ్ళని.
 ఒకాట. నేననగూడదుగాని. ఆ నాయుడు నాంచారయ్య
 మాటంటే అంతావింటారు?

జగ- ఆ నాంచారయ్య కొడుకుగూడా సత్యంతోకలిసి ఎలక్ష
 నులో నిలుస్తాడటగా?

కామ- (నవ్వి) నేననగూడదుగాని. మనం నాంచారయ్యనే
 నిలబెడదాం?

జగ- అతను ఒప్పుకోవద్దూ ?

కామ- నేను ఒప్పిస్తాగా ? మీకెందుకా భయం, (భీముడొచ్చాడు)

జగ- ఏరా ! మాలపల్లెలో ఎలావుందిరా యెలక్షనుప్రచారం?

భీము- మాజోరుగావుండండి ! ఏదో ! ఎదవనాయాళ్లు !
ఆసత్యంజోరువత్తే గొర్రలగుంపల్లె వెంటపడుతున్నారండీ !

కామ- మరి, మీసంఘపెద్దలంతా ఏమైనట్లురా ? నేననగూడదుగాని. ఈకుర్రకారుకు పెత్తనంయిస్తే యింకా ఒక్కరోజు మనం పూల్లో బ్రతకటానికేనా ?

భీము- అందుకేకేనూ యింటింటికీతిరిగి చెప్పానండి. ఒక్కయదవనాయాలూ నానూటపట్టించుకుంటేనా ?

జగ- అయితే మీపల్లెలోపట్లు మాకేం రావంటావట్రా ?

కామ- ఆ...ఎందుకురావు. నేననగూడదుగాని. వాళ్ళుమాత్రం మనుషులుగాదండి. ఏదో నాలుగుకూపాయలు వస్తే ఉప్పుకూ, పప్పుకూ వస్తయ్యనే వాళ్ళేడుపు.

భీము- మాబాగాజెప్పారు. ఎక్కడికి పోతారండి, మనల్ని కాదని.

జగ- ఒక్కసారి మీకులపెద్ద నాగాయిని యిక్కడికి రమ్మసి చెప్పరా ?

కామ- ఒక్కనాగాయేనా? (నవ్వి) నేననగూడనుగాని. ఈ భీముడుగూడా ఒకప్పుడు కులపెద్దలోవాడే?

భీము- ఆరోజులన్నీ పోయినైయండి. మా కుర్రనాయాళ్ళంతా ఎక్కొచ్చినాక మా పెద్దరికా లేమన్నా సాగని తన్నారా? చత్తున్నారా?

కామ- వాళ్ళు సాగనిచ్చేదేమిటిరా? నేననగూడనుగాని. అట్లా సాగించుకొనే శక్తి మీలో చావలేదని చెప్పరాదూ! ఒరేయ్. నేనొక్కటి చెపుతాను విను. తెల్లవారిలేస్తే షాహుకారుగారి చేలోకి రాక తప్పదు. మీ మాలపల్లి చుట్టూ దొరగారి చేలేనయ్యే. వాళ్ళు సక్రమంగా వినకపోతే వాళ్ళకు తగిన శాస్త్ర జరిగి తీరుతుంది. (నేననగూడనుగాని. ఏదో పేదముండా కొడుకులు మంచి నీళ్ళకు కూడా ముఖం వాచి చస్తున్నారని. మీ పల్లెమధ్య బంగారంలాంటి మంచి నీళ్ళ భావిగూడా తవ్వించాడు కదరా! ఆపాటి కృతజ్ఞతన్న లేదేంరా? మీకు?)

భీము- అదేందండి. నన్నంటారు? మీరు చెప్పింది ఎప్పుడు చెయ్యి లేదంటారు?

కామ- కామయ్య చెప్పిందాట్లో మాత్రం తప్పేముందిరా? మీ కులపెద్దలంతా కుర్రాళ్ళకు సచ్చ చెప్పండి. అవసరమైతే డబ్బు పారేద్దాం మొఖాన.

భీము- అట్లా గేనండిదొరా!

కామ- అంతేగాదురా! పల్లెలో కాస్త నోరుకలిగినవాళ్ళని కాస్త త్రాగుడు అలవాటున్నవాళ్ళనుగూడా చేరది య్యాలిరా! నేననగూడదుగాని. మీకు పొట్టపొడిచినా తెలివి కనుపించదేంరా? యింకా కులపెద్దనంటావు?

భీము- కామయ్యగోరూ! మీ కెత్తాల కీంలేండి. ఆసత్యంగా రొచ్చి మా యెడవనాయాళ్ళకు పురెక్కించినదాకా పురుగులల్లేనే పడుండారు మా కాళ్ళదగ్గర?

జగ- వస్తాడురా! వస్తాడు! (పళ్లుకొరికి) మనతో విరోధం పెట్టుకుని చంద్రంగాడు ఏమయ్యాడో! యిప్పుడు వీడి పని అంతేఅవుతుంది. వీళ్ళు మనకెక్కడ దాపురించారయ్యా! ప్రతివక్కడూ కత్తిపట్టుకుకూర్చుంటున్నాడు!

కామ- “గొట్టకొవ్విందల్లా గొల్లవాడి కేమంచినని” వాళ్ళెంతవరకొస్తారో రానివ్వండి. నేననగూడదుగాని ఈ ఊళ్ళో సరనయ్యకుటుంబమో లేక షాహుకారు కుటుంబమో ఒక్కటేవుండాలి.

భీము- మా బాగా చెప్పారండి. అంతే నన్నుమట్టుకు నన్ను ఎన్నిమాటలన్నారండి. యియ్యాల ఆనమను తెలుస్తుంది. ఆ చంద్రంగాణ్ణి.

జగ- వాళ్ళకేం సిగ్గా ఎగ్గా. ఎప్పుడైనా అంటారు.

కామ- ఒరేయ్ ఆసత్యంగాణ్ణి అణచివేసే మార్గం ఏమీలేదట్రా?

భీము- ఆయన్ని ఏంచేస్తాందోరా! మనసి మానిప్పులాంటి వాడయ్య

జగ- ఆమార్గం కామయ్య ఆలోచించాలి.

భీము- నేను మొట్టమొదటే చెప్పాను గదండి. ఆయన బతికుండాడి గుడ్లుతోడేరకంకాదండీ యీయన.

కామ- అఘోరించావులేరా! ఎధవ. ఆవేళ ఎడ్లకు మందుపెట్టి రమ్మంటే గరుడ పక్షిలాగ తిరిగి వస్తావిగా! నేననగూడదుగాని. యిక మీవల్ల అయ్యే పనులేమున్నయిరా!

భీము- ఆయాల నేను చావిట్లోకళ్ళేసరికే ఆనరసయ్య గారు వచ్చాడు. ఆయన్ని పడనెట్టి పారిపోయి వచ్చాను. ఈలేకపోతే ఎట్లాచేతారండి?

కామ- నేననగూడదుగాని ఏదీ యివ్వాలి చూపించు. నీకు రోషం ఏమన్నా వుంటే?

భీము- ఏంచేయమంటా రేంది?

జగ- కామయ్య చెప్పినట్లు కానియ్యవోయి. నీవల్ల అర్థణా ఆదాలేదు మాకు.

కామ- ఆసత్యాన్ని కాస్తా వీధి ముఖించూడకుండా చెయ్యాలి?

భీము- అదే ఎట్లాగండి?

కామ- ఎట్లాగేమిటిరా? మీపల్లెలో దేనితోనో సంబంధం

వుందని నేరం ఆరోపించు. ఒక రాత్రి. (ఆగి) ఆరెండు రెక్కలు విరిచివేసి యి నేననగూడదుగాని ఈ మాత్రం తెలియకపోతే నువ్వు యింకా కులపెద్దవెట్లా గయ్యావురా ?

జగ- : (నవ్వి) కామయ్య లాంటివాడు నీకు సలహాదారుడై తే యింకా ఆలోచిస్తావేంరా !

భీము- సరే ! కానియ్యండి. మీవుప్పు పులుసూతిన్న ఈభీముడి తడాకా ? (ఘొంఠాలో రంగారావు వచ్చాడు. అంతా నిశ్శబ్దంగా వున్నారు కామయ్య నవ్వుతూ)

కామ- రా ! రా ! రంగారావు ! రా ! నేననగూడదుగాని నాలుగు గోజులనుండి మరీ కంటికి కనుపించటమే మానే శావేంరా ?

రంగా- ఏదీ తీరికదొరకటంలేదు బాబాయి రావాలంటేను.

భీము- యింకా ఆయనెందు కొత్తాడండి. అస్తి పంచుకోమంటే అయ్యనే చంపాడు

రంగా- నోహూయ్ (కోపంతో అరిచాడు)

కామ- (కామయ్యనవ్వుతూ) వాడు అయ్యనుచంపితే, నువ్వు చేసిచచ్చిన ఘనకార్యం మాత్రం ఏముంది ? మీ అమ్మనుకాస్తాచంపి దానిపేరునున్న అరెకరం మాగాని అమ్మి కల్లుదుకాణానికి ధారపోస్తేవిగా ?

భీము- నేనుచంపానేంది. అదేచచ్చింది చూచేదిక్కలేక.

జగ- ఎట్లాచస్తేనేం. మొత్తంమీద చచ్చిందిగా! (నవ్వు)
నువ్వుపూరుకోరా! కామయ్యకు కోపంవచ్చింది?

కామ- దేనికండి. వీడికి యిన్నేళ్ళువచ్చినై. నేననగూడదుగాని.
అనేమాట, అననిమాట తెలియక్కర్లా? వాడు
మాత్రం కావాలనిచేశాడా? పేరుమాత్రంవాడి కొచ్చింది
గాని, ఎవడిచావుకు ఎవడుకారణంరా? అంతాకర్మ?

భీము- ఏదోబుద్ధితక్కువై అన్నాలెండి.

రంగా- బాబాయి. నీతోమాట్లాడాలి. ఒకసారి యింటి
కొస్తావా?

కామ- వస్తాలే! కాస్తాగువెళదాం? అదికాదురా! నేననగూ
డదుగాని. నలుగురిలో అంత అల్లంపాలయ్యావేంరా!
దేసికిరా బాగాబ్రతికిన మమ్మల్ని యిట్లా బజారుపాలు
చేయటం? అంతపంచుకోవాలనేవుంటే మూడవకంటి
వాడికి తెలియకుండా చేసుకోకూడదట్రా? అది నీకు
మాత్రం పరువా? మీ నాన్నకుమాత్రం పరువా?
ఓరిపెద్దమ్మా! ఎంతపనిచేశావురా?

రంగా- దేనికిబాబాయి ఈసోదంతాను. అట్లాంటి వెధవలతో
నాకుమంచేముంది? చెడేముంది?

జగ- నువ్వు రంగారావును వెనకోసుకొస్తున్నావుగాని, అతను

మాత్రం చేసినతప్పేముంది? తన ఆస్తిని అపహరిస్తుంటే చూస్తూ ఎవ్వరైతేమట్టుకు ఎట్లావూరుకుంటారు?

భీము- సత్రం చెప్పారండి.

కామ- నువ్వు నోర్సుయ్యోయ్. పెద్ద సత్యవేత్తవు బయలు దేరావు. యివ్వాలివీధిలోనోస్తే నలుగురూ అనేమాటలు వింటుంటే కడుపునొప్పుకుపోయింది. (నేననగూడదుగాని. నీకేం ఊడగొట్టిన నాగటిమేకల్లే పరువా! మర్యాదా!)

రంగా- అదంతా యిప్పుడెందుకులే పోనియి బాబాయి. నీతో మాట్లాడాలి వస్తావా?

జగ- వెళ్ళనయ్యా! రంగారావు అలా నిలబడేవున్నావేం కూర్చో!

రంగా- పరవాలేదులెండి. నేను వెళ్ళాలి. త్వరగాను.

కామ- ((నవ్వుతూ జగన్నాథరావుకు సైగచేస్తాడు)) అలాగే నిలబడ్డాంవేంరా? వెళదాంలే కూర్చో? నేననగూడదుగాని. యింత అమాయకుడివైతే ఎట్లాబ్రతుకుతావురా పెద్దమ్మా?

రంగా- (మాట్లాడడు)

భీము- మీరుండగా ఆదొరకు భయమేమిటండి! (నవ్వాడు)

జగ- (ఆగమని పైగచేసి) ఏమయ్యా రంగారావు. కాస్త
లెక్కచూచి ఆనోటుతాలూకూపై కం పంపుతావా?
నాకుచాలా అవుసరంగాకావాలిసోచ్చింది! యిప్పుడు.

రంగా- యింకా పదిరోజులాగండి. ఈభాగాలపంపిణీ తేగి తే మీ
బాకీలంతా సుప్తాగాయిచ్చేస్తాను.

జగ- అంతా యిచ్చినక్కరలేదులే. అందులో సగం యివ్వు.
ఈయిబ్బంది గడుస్తుంది?

రంగా- ఇప్పుడు నాదగ్గర ఐదువందలుమట్టుకు ఎక్కడవున్నాయి.

జగ- అయిదువందలేమిటయ్యా రంగారావు?

రంగా- నోటువ్రాసింది వెయ్యిరూపాయలకేఅయినా, ఇప్పుడు
ప్రస్తుతం అయిదువందలు చెల్లవేద్దాం మనుకుంటు
న్నాను!

జగ- అదేమిటయ్యా! నోటు వెయ్యిరూపాయల కేమిటి?
పదివేలకైతేను. మరచిపోయినట్లున్నావే?

రంగా- (అదరిపడి) పదివేలకా? అంతడబ్బు ఎప్పుడిచ్చారునాకు

జగ- నేను అబద్ధం వ్రాయించుకున్నానంటావా? ఈభీముడు
చేతనేగా నీకు తొమ్మిదివేలూ కావాలంటే పంపింది?

భీము- బొనండిదొరా? ఆయాల నాచేతులతోనే తీసుకెళ్ళి
యిచ్చాను.

కామ- (మెదలకుండా చుట్టకాలుస్తుంటాడు.)

రంగా- నోయ్యాయ్. వెధవ ! అబద్ధం ఆడావా ! డొక్క పగల దీస్తాను.

భీము- (కోపంగా !) అబద్ధం ఆడాలిసి పనినాకేం వుందండి. తీసుకొని లేదని మీరే అబద్ధం ఆడుతున్నారు !

జగ- కావాలంటే నోటు చూచుకో ఎంతకు వ్రాశావో తెలుస్తుంది.

రంగా- (కోపంతో) చూచుకుంటే ఏముంటుంది. వ్రాసుకుంటే వుంటుందిగాని. ఇలా ఎంతమంది కాపురాలుతీస్తావు అన్యాయంగా నోటులు వ్రాయించుకొని.

కామ- ఊరుకోరా పెద్దమ్మా ! నేనులేకుండా నువ్వు నోటు వ్రాయటం దేనికి ? యిప్పుడు ఏడవటం దేనికి ? అన్నీ తెలివితక్కువపనులు చేసుకుని అఘోరించి యివ్వాలి ఏడిస్తే లాభమేముంది ? (నేననగూడదుగాని. షాహు కారుమాత్రం అబద్ధం ఆడతాడా ? చెప్పు)

రంగా- (కోపంగా) అయితే నేను తీసుకెళ్ళలే దంటున్నానా ?

కామ- నన్నడుగుతావేంరా ? నేననగూడదుగాని. నేనున్నానా ? నోటు వ్రాసినప్పుడు ?

రంగా- మీకు చదువురాదని మీయిష్టం వచ్చినట్లు నోట్లు

వ్రాయించు కంటూరూ? ఛీ. ఈ అబద్ధాల గడ్డి తినక పోతేనేం?

జగ- (పెద్దగా) నోహూయ్. వళ్ళునగ్గర పెట్టుకుని మాట్లాడు జాగ్రత్తా!

రంగా- అట్లాగా? నీలంతు తేలుస్తాను బజార్లోకిరా! యిట్లా ఎందరి కొంపలార్పుతావు! (కామయ్యతో) అట్లా నంగి నంగి కూర్చున్నావేం! ఇంతకి రాత కేంచేస్తారా? మీకంటే కుక్కలు నయ్యం

జగ- (కోపంగా) భీముడు!

భీము- పదవయ్యా బయటకు. ఊరికేవాగానంటే చచ్చిన కుక్కకు మళ్ళీ కాళ్ళకు తాడుగట్టి కట్టమీదకీడుస్తా!

రంగా- గుండెలుంటే అడుగుముందుకు వెయ్యమను తెలుస్తుంది.

జగ- నెట్టివేయండిరా! బయటకు. ముండ! వీడిచ్చేదేమిటి? రేపీపాటికల్లా నెత్తురుబొట్లుతోసహా కక్కిస్తాను.

రంగా- అదే. తొందరపడకు తెలుస్తుంది.

జగ- ఏమిటోయ్ తెలిసేది. నీబాబుతో చెప్పకోపోయి. అట్లా చూస్తావేంరా! నీక్కాదు చెప్పేది?

భీము- ఇక్కడనుండిపోతావా? మెడమీద కర్రవేసి నెట్టమంటావా? (భీముడుదగ్గరకు వెళతాడు. రంగారావు

చెయ్యియెత్తి కొట్టబోతాడు. కామయ్యనచ్చి వదిలించబోతాడు. కంగారావు విదిలించుకుని దివ్వనాపెళ్ళిపోతాడు లోపలలో. అంతావెనుకనుండి విరగబడి నవ్వుతుంటారు. యింతలో తెరలో జగన్నాథరావు నాకరు పెద్దగా అరుస్తూవస్తాడు.)

నాక- దొరగానూ! దొరగానూ! శ్యామలమ్మగారు బాయిలో దూకింది. తొందరగారాండి. తొందరగారండి దొరా!

కామ- భావిలో దూకిందిరా?

జగ- అమ్మాయ్. (లోపల వెళ్ళిపోయాడు) యెంతపని చేసిందిరా!

కామ- పదరా! యింకా అట్లాచూస్తావేం? నిన్ను కాదురా? దున్నపోతల్లే కదలవేం? నేననగూడదుగాని. మిమ్మల్ని దేనికిపుట్టించాడురా దేముడు. (వెళ్ళిపోయాడు లోపలకు)

భీము- మీకుమల్లే కొంపలార్పమని పుట్టించలానన్ను. (లోపలలో లోపలకు వెళ్ళాడు.)

[తెర]

“ రై తు బి డ్డ లు ”

ఆరవ రంగము

[తె ర]

సీను- (అది సత్యంపుంటున్న రాఘవయ్యగారి యిల్లు. సుశీల విచారంగా ఆ సాయంత్రంవేళ మంచాలు బయటకు జేరవేస్తూవుంటుంది. ప్రక్కచుట్టలు తెచ్చి మంచంమీద పడవేసి కొద్దిసేపు విచారంగాకూర్చొని, కన్నీరుకా రుస్తూ మెల్లగా పాటపాడుతుంది.)

సుశీ- (పాట)

ఏమానో ! మా బ్రతు కేమానో !

ఏమి తెలియదాయెగా

వెలుగు కానరాదుగా

ఏమానో.....॥ఏ॥

ఏనాటికానాడు ఏటిలోపడవలా

చుక్కాని తెరచాప ముక్కలై పోయి

నడిఏటిలో మునుగునో, ఈనావ

నదితీరమే జేరునో ! ॥ఏ॥

ఎందుకో మాపైన అంధకారపునీడ

ముందైనలేదేమొ పండువెన్నెలజాడ

ఎదపైన వ్యధలాయెనే !

మదిలోన దిగులాయెనే ! ॥ఏ॥

(పాట అయిపోయేసరికి చంద్రంవచ్చి వెనుకనిలబడి విచారిస్తూవుంటాడు. గడ్డం పెరిగివుంది. ముఖించిన్న బోయివుంది. నువ్వీ కన్నీళ్ళు తుడుచుకుంటూ వెనుదిరిగి చూచి దుఃఖాన్ని ఆపుకోలేక చంద్రంహృదయంమీద వాలిపోయింది.)

సుశీ- అన్నయ్యా! (వీడుస్తుంది.)

చంద్రం- సుశీ... (కన్నీళ్ళు రావాయి) దేసికి ఏడుస్తావు ఊరుకో! అంతా అయిపోయింది. చేతులారా సర్వనాశనం అయిపోయాము. పరులచేతుల్లో కీలుబొమ్మలమైపోయాము. ఈ పడిపంచల్లో తలదాచుకుంటున్నాం. పీఠిలోకి వెళ్లి తే సిగ్గుతో తలవాలి పోతూవుంది.

సుశీ- అన్నయ్యా! (దూరంగా వెళ్ళి నిలబడ్డాడు కన్నీళ్ళు తుడుచుకుంటూను. దుఃఖంతో ముఖంకప్పుకున్నాడు)

చంద్రం- నీ అన్నలు సరైన వాళ్ళయితే నీకు యిలాంటి గతం దుకొస్తుండే సుశీ...

సుశీ- అదంతా నా దురదృష్టంలే అన్నయ్యా!

చంద్రం- ఎవరి దురదృష్టమైనా అనుభవిస్తుంది మనమేగా? ఆనాడు నేను ఎడ్లపందాలకు వెళ్ళకుండావుంటే ఈనాటి ఘోరం జరిగేదికాదుగా?

సుశీ- నువ్వుమాత్రం కావాలని చేశావా?

చంద్రం- ఎందుకు చేయలేదు? మనకు తగనివిషయాల్లో తల
దూర్చటం మాత్రం తప్పగాదా? (సత్యం వచ్చాడు)

సత్యం- “చేతులు కాలినాక ఆకులు పట్టుకుంటే” యేముంది?
యిందులో అంతా భాగస్థులమేగా? ఒకరిని ఒకరు
అర్థంచేసుకోలేక యిలా నాశనం అయ్యాం. గతజల
సేతుబంధనం, జరిగిన తప్పుల్ని మరచిపోకుండా, ముం
దైనా జాగ్రత్తగా నడిపే యిలాంటి బాధలు రావు.

సుశీ- ఎలా మరచిపోతాము. బంగారంలాంటి సంసారం పాడ
య్యింది. నాన్నను పోగొట్టుకున్నాం. పదిపేనువుట్లు
ధాన్యం పండేసాలం సాగులేకుండా పాడుపెట్టుకున్నాం.

(కన్నీళ్ళతో గొంతు పూడిపోయింది.)

సత్యం- ఆ... విన్నావా చంద్రం. రాత్రి శ్యామల భాషలో పడి
చచ్చిపోయింది.

చంద్రం- (పలుకడు. కన్నీళ్ళు జారిపడ్డాయి క్రింద)

సుశీ- ఎంత పనిచేశారు! దుర్మార్గులు. దానిబ్రతుకుని పాడు
చేశారు. అన్నయ్యను చేసుకోవాలని యెంత ఆరాట
పడింది.

(చంద్రం నిలవలేక లోపలకు వెళ్ళిపోయాడు.)

సత్యం- సుశీ! నేను వచ్చేసరికి చాలా పొద్దుపోతుందేమో!
మీరు నాకోసం ఎదురుచూడకండి.

సుశీ - అసలే చీకటిరోజులు. మీరు పెందలాడే రాకూడదూ !
మనపగిస్థితి బాగాలేదయ్యే. (విచారంగా అంటుంది.)

సత్యం - మగేంపరవాలేదు. తొందరగానే వచ్చేస్తాను. చీకటి
పడింది వెళ్ళి దీపంవెలిగించు. (వెళ్లాడు. స్వయంబలహీన
లకు వెళ్ళి లాంతరు వెలిగించుకొచ్చింది. రాఘవయ్య
వచ్చాడు.)

రాఘ - ఓరి వాళ్ళ తల్లిశిగ్గొయ్యా ! యెంతపనిచేశారా
చివరకు.

సుశీ - ఏమిటి బాబాయి ?

రాఘ - ఆ యేముంది. మనరంగడ్నే మెడబట్టి బయటకుగెంటా
రంట.

సుశీ - దేనికి ?

రాఘ - అదే ! ఆడబ్బుదగ్గరపేచీయే. వెయ్యిరూపాయలిచ్చి
పదివేలకు నోటు వ్రాయించుకున్నారని చెప్పానుగా ?
యివ్వాలి వీడు కర్రపట్టుకొని ప్రొద్దుటినుండి ఊరిమీద
తిరుగుతున్నాడు దేనికోమరి ?

సుశీ - ఏదన్నా అఘాయిత్యం చేస్తాడేమో బాబాయి. ఊళ్లో
పోలీసులుగూడా వున్నారు !

రాఘ - నేను పిలిచినా విసకుండా తూరుపునైపుగాబడివెళ్లాడు.
సత్యం ఎక్కడమ్మాయి ?

సుశీ- ఎలక్షను ప్రచారంకోసం పల్లెలోకి వెళ్లాడు. (బయట ఉరుములు, మెరుపులు వినిపిస్తాయి.) వర్షం వచ్చేలా గుంది. అసలే చీకటి, ఒక్కడే వెళ్లాడు.

రాఘ- నేనూ వెళ్ళొస్తాలేవుండు.

సుశీ- కాస్త వెళ్ళిరా బాబాయి. అసలే మారోజులు బాగా లేవు. ఈ పాడుఎలక్షను మాకోసమే వచ్చినట్లుంది. వారికి నిద్రాహారాలులేవు.

రాఘ- వాడు అట్లాచేస్తున్నాడుకాబట్టే యివ్వాలి ఆజగన్నా ధంగాడికి ఒక్కటటు పుట్టటంలేదు.

(మళ్ళీ శబ్దాలు వినిపిస్తాయి)

సుశీ- (కంగారుగా) త్వరగా వెళ్ళిరా బాబాయి.

రాఘ- వెళుతున్నా లే. (వెళ్లాడు. చంద్రం వచ్చాడు.)

సుశీ- ప్రొద్దుపోతుంప. భోంచేద్దుగాని లే అన్నయ్యా!

చంద్రం- నాకు ఆకలిగాలేదు సుశీ

సుశీ- ప్రొద్దునెప్పుడో అయినట్లు పోయినట్లుగా తిన్నావు. యిట్లా ఆరోగ్యంపాడుచేసుకుంటే ఎట్లాగన్నయ్యా!

చంద్రం- (నిట్టూర్చి) నన్ను బాధపెట్టకు. నువ్వెళ్ళి భోంచేయి. (యింతలో సత్యాన్ని చేతులమీదవేసుకోని రాఘ వయ్యా, మరొకమనిషి తీసుకొస్తారు. సత్యం తలంతా రక్తప్రవాహంలో మునిగివుంది.)

సుశీ- బాబాయి. ఏమిటని ?

రాఘ- ముందు వీడిని పండుకోబెట్టనీయి. వరేయ్ చంద్రం
ముందు డాక్టరుకోసం వెళ్ళిరా, వెళ్ళిరా త్వరగా !

చంద్రం- ఏమిటి. ఎవరుకొట్టారు బాబాయి ?

రాఘ- అని తగువాత చెపుతాను. నువ్వు ముందు వెళ్ళిరా
బాబూ ?

సుశీ- (ఏడుస్తూ కూలబడుతుంది. చంద్రం బయటకు పరు
గెత్తాడు.) ఏమిటిబాబాయి. ఎవరు చేశారీవని ?

రాఘ- అక్కడంతా మనరంగడే నంటున్నారు. అటువేపుకర్రతో
వరుగెడుతున్నాడట ఎవరుచేసిందీ తెలియలా. (రంగా
రావు కర్రతో వచ్చాడు. ముఖం క్రోధంతో ఎర్రబడి
వుంది. సుశీలకు క్రోధం, దుఃఖం రెండూవచ్చినై. నివ్వన
లేచింది.)

సుశీ- (ఏడుస్తూ) ఏమిటన్నయ్యా యిది చిన్నప్పుడు నన్ను
నీచేతులతో ఎత్తికొనిపెంచావే ! నీకు మేముచేసిన అప
కారం ఏమిటి ? నాపసువూ, కుంకం నీచేతులతోనే తుడి
చేస్తావా ! నీకంత కోపంగావుంటే నన్ను చంపలేక
పోయావా ?

రంగా- (ఆవేశంతో) సుశీ...

సుశీ- ఆమాటంటానికి నీకు నోరెలావచ్చింది. నా గడప తొక్కటానికి సిగ్గెలా లేకపోయింది. ఏదో పడిపంచల్లో తలదాచుకుంటున్న మమ్మల్ని యిలానాశనంచేస్తావా? నాన్నను చంపావు, పరువుమర్యాదల్ని పాడుపెట్టావు, యింకా నీకు దాహంతీరలేదు. నా యీ తాలిబాట్టు గూడా తెంచి తేకాని నీకు నిద్రపట్టలేదా?

రంగా- (కర్ర క్రిందపడిపోయింది. కన్నీళ్ళలో ముఖం తడిసిపోయింది.) సుశీ నన్ను మీరుయిలాగే అపార్థం చేసుకున్నారు. నేనూ అలాగే అర్థంచేసుకున్నాను అందుకే యింతవరకూ నాశనమయ్యాం. కాని నేనెంతరాత్రుసుడి నై నా, నీమంగళనూత్రం తెంచలేదమ్మా!

సుశీ- ఛీ. యింకా సిగ్గులేక మాట్లాడుతున్నావా? పో! నా యింట్లోనుండి పో! (ఏడుస్తూకూలబడింది.)
(చంద్రం పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చాడు. రంగారావును చూచి అదరిపడ్డాడు. రంగారావుతో ఏదో చెప్పబోయి చెప్పలేకపోయాడు.)

చంద్రం- బాబాయి. వీడిని పాపిపొమ్మను పోలీసువాళ్ళు వస్తున్నారు. కామయ్యను చంపేసివచ్చాడు. త్వరగా వెళ్ళమను.

రాఘు- కామయ్యనా?

చంద్ర- ఔను.

సుశీ- ఎంతపని చేశావన్నయ్య వెళ్ళిపో త్వరగా.
(అంతా ఆశ్చర్యపోతారు)

రంగా- అక్కర్లేదు. రాసీయి బాబాయి. నేను అవివేకంతో
చేసిన పనులకు ప్రాయశ్చిత్తం అనుభవించాలిసిందే.
(కన్నీళ్లు కార్చాడు.)

చంద్రం- అవన్నీ తరువాత చూడొచ్చు త్వరగా వెళ్ళమను.
బావనుకొట్టింది భీముడట. వాడిని పట్టుకున్నారు.
కామయ్య చచ్చిపోయాడు. పట్టుకుంటే పురిశిక్ష
వేస్తారు. వెళ్ళమను.

సుశీ- అన్నయ్యా! వెళ్ళన్నయ్యా! త్వరగా వెళ్ళిపో.

రాఘు- ఓరి పెద్దమ్మా! యింకా ఆలోచిస్తావేం వెళ్ళరా!
చివరకు ఎంతకాడికి తెచ్చావురా! (బయట అంతాగోల.
పోలీసుల విజిల్సు వినుపిస్తుంటాయి.)

రంగా- (రంగారావు దుఃఖం పొంగింది. ఆవేశంపట్టలేక)
అన్నయ్యా! నన్నుక్షమించు. (కాళ్ళమీదపడ్డాడు)

చంద్రం- అదితరువాత చూచుకోవాలి. లే. పారిపో. (లేవ
దీస్తాడు) బాబాయి డాక్టర్కొస్తున్నాడు. బావకు

కట్టించు, పదరా, పద. (చెయ్యిపట్టుకుని లాక్కువె
ళ్ళాడు దొడ్డిదారిని.)

సుశీ- బాబాయి. (అంటూ సుశీల పడిపోయింది.)

[తెరలో పాట]

ఎవరు ఏలినా, ఎవరు రాలినా
ఏమున్నది ఈ న్మశానంలో
క్రొర్యం, కార్పణ్యం, దౌర్జన్యం
కలిగించిన మారణహోమం
గుండె గుండెకుమధ్య
ఘోషించు ద్వేషాలు
ఆరిపోయే దెన్నడన్నా
మన ఆత్మలకు శాంతిలేదన్నా.

[తెర]

దాపకులు : “రవి ప్రింటర్స్,” తెనాలి.

మనమ ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావర్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA129B160
పుస్తకం పేరు	రైతు బిడ్డలు
తారీఖు	30/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	11
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Soumya
పేజీలు విడదీసినది	Soumya
స్కాన్ చేసినది	Soumya
పరీక్ష చేసినది	sandhya
పేజీలు పరిశీలించినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good